

Nr B 50

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa prisreglerande åtgärder på jordbrukets område; given Stockholms slott den 24 oktober 1958.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Gösta Netzén

Propositionens huvudsakliga innehåll

Statens jordbruksnämnd, å ena, och jordbrukets förhandlingsdelegation, å andra sidan, har den 22 oktober 1958 träffat överenskommelse angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område i anledning av utlösningen av den s. k. 6-procentregeln, m. m. På framställning av jordbruksnämnden har Kungl. Maj:t den 24 oktober 1958 för Sin del godkänt överenskommelsen. Vissa i anslutning till denna framlagda förslag till åtgärder underställes i propositionen riksdagens prövning.

Till fortsatt prisrabatterning av smör äskas å tilläggsstat ett reservationsanslag av 30 500 000 kronor, varav 1 500 000 kronor skall användas för rabatterning av smör till allmänna inrättningar under tiden januari—augusti 1959 och 29 000 000 kronor för allmän prisrabatterning av smör med 50 öre per kilogram under tiden december 1958—augusti 1959. Prisrabatten avses utgå på samma villkor som hittills, dock att hinder ej skall föreligga för Svenska mejeriernas riksförening att höja riksnoteringen på runmärkt smör i den utsträckning, som erfordras för att jordbuket vid försäljningen av smör till den inhemska marknaden under tiden december 1958—augusti 1959 skall erhålla ett inkomstillskott av omkring 16 500 000 kronor jämfört med nu gällande försäljningspris. I anslutning till överenskommelsen föreslås vidare, att ett särskilt belopp av 12 000 000 kronor skall tillgodoföras i första hand det mindre jordbruket.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet å Stockholms slott den 24 oktober 1958.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Netzén, frågor om *vissa prisreglerande åtgärder på jordbrukets område* samt anför därvid följande.

I skrivelse den 22 oktober 1958 har *statens jordbruksnämnd* underställt Kungl. Maj:t förslag till åtgärder i anledning av att den i nu gällande system för prisregleringen på jordbruksprodukter ingående s. k. 6-procentregeln utlösts ävensom förslag om fortsatt stöd åt avsättningen av smör på den inhemska marknaden. Jordbruksnämnden har därvid hemställt, att Kungl. Maj:t ville

dels godkänna en i jordbruksnämndens skrivelse återgiven överenskomelse mellan nämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation,

dels utfärda kungörelse angående de högsta införselavgifter, som må uttagas för vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m., i huvudsaklig överensstämmelse med ett vid skrivelsen fogat utkast,

dels föreslå riksdagen att å tilläggsstat för budgetåret 1958/59 till *Fortsett prisrabattering av smör* anvisa ett förslagsanslag av 30 500 000 kr. att

a) till ett belopp av 1 500 000 kr., jämte förefintlig behållning å medel, som tidigare ställts till jordbruksnämndens förfogande för rabattering av smör till allmänna inrättningar, användas för dylik rabattering under tiden januari—augusti 1959 samt

b) i övrigt användas för allmän prisrabattering av smör under tiden december 1958—augusti 1959 i den omfattning och under de villkor, som har angivits i skrivelsen,

dels utverka riksdagens medgivande till att ett belopp av 12 000 000 kr. av det för innevarande budgetår anvisade reservationsanslaget till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, genom nämndens försorg, för i nämndens skrivelse angivet ändamål utbetalas till Svenska mejeriernas riksförening u. p. a.

Kungl. Maj:t har genom beslut tidigare denna dag för Sin del godkänt den mellan statens jordbruksnämnd, å ena, och jordbrukets förhandlings-

delegation, å andra sidan, träffade överenskommelsen angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område i anledning av utlösningen av den s. k. 6-procentregeln, m. m. Vidare har Kungl. Maj:t utfärdat kungörelse om de högsta införselavgifter som må uttagas för vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m.

Till stöd för sin framställning har jordbruksnämnden, efter överläggningar med jordbrukets förhandlingsdelegation, anfört följande.

Inledningsvis framhåller nämnden, att den enligt 6-procentregeln bör, när reella producentprisindex under en på visst sätt bestämd tid legat minst 6 indexenheter under utgångsläget, »utan att importavgifterna annat än undantagsvis höjs över 25 procent av det enligt jordbruksprisutredningens metod beräknade importvärdet, justera importavgifterna på sådant sätt att producentpriserna återförs till mittprinsnivåerna. *Till utgångspunkt skall därvid tas en för alla varor lika stor procentuell förändring av avgifterna.* Emellertid bör det finnas möjlighet att — efter överläggningar med jordbrukets organisationer — ta hänsyn till vissa för jordbruket betydelsefulla produkter, i det speciella fallet att starka prisfluktuationer i utlandet inträffat, vilka saknar reell grund i den internationella marknadsutvecklingen på längre sikt».

Det läge, som skall föreligga för att 6-procentregeln skall utlösas, har, såsom jordbruksnämnden i det följande närmare beskriver, nu inträtt. Innan jordbruksnämnden ingår på frågan om innebörden av 6-procentregeln och om de åtgärder, som enligt nämndens uppfattning bör vidtagas i anledning av att 6-procentregeln nu har trätt i kraft, lämnar nämnden i korthet en belysning av prisutvecklingen för jordbrukets produkter under de 2 senaste produktionsåren. Nämnden berör även verkningarna av den s. k. 5-procentregelns ikraftträdande hösten 1957 och de förändringar, som har inträffat sedan den 1 september 1956 vad angår jordbrukets gränsskydd, samt redogör för den inverkan, som inträffade prisförändringar har haft på jordbrukets ekonomiska läge under tiden 1 september 1956—1 september 1958 även om för de uppgifter om inkomstutvecklingen i jordbruket under tiden t. o. m. år 1957, som erhållits ur den jordbruksekonomiska undersökningen.

Prisutvecklingen för jordbrukets produkter

Jordbruksnämnden erinrar om att den genomsnittliga nominella producentprinsnivån för jordbruksprodukterna under regleringsåret 1957/58 legat på ungefär samma nivå som under närmast föregående år, d. v. s. omkring 1 procent ovanför den i prissystemet för produkterna överenskomna mittprinsnivån, samt hänvisar därvid till tabell 3. Till följd av levnadskostnadsstegringen, som framgår av tabell 2, har emellertid reella producentprisindex nedgått starkt under regleringsåret 1957/58. Härom samt om utvecklingen under hittillsvarande del av regleringsåret 1958/59 anför jordbruksnämnden vidare.

Tabell 1. Prisutvecklingen under regleringsåren 1956/57 och 1957/58 för jordbruksprodukter ingående i producentprisindex

Priser öre/kg.¹

Varuslag	Mittpriser		Nuvarande prisgränser	September 1956	September 1957	September 1958	Ovägda årsmedeltal		Vägda	
	Överenskomna	Uppräknade					1956/57	1957/58	1956/57	1957/58
Vete	42,00	44,00	39-49	40,65	37,50	38,05	42,62	39,54	41,40	38,12
Råg	38,00	40,00	35-45	37,15	34,00	34,55	38,81	35,77	37,53	34,36
Matpotatis	29,50	31,00	26-36	23,82	23,88	30,88	22,98	36,03	*21,85	*31,12
», säsongkorrig. ..	29,50	—	—	27,35	27,41	35,45	—	—	—	—
Fabrikspotatis ..	*10,75	11,00	—	11,00	11,50	11,50	11,52	12,25	11,25	11,75
Sockerbetor	*8,04	8,35	—	8,29	8,53	7,78	8,53	8,10	—	—
Oljeväxter	75,00	79,00	—	75,00	73,00	64,00	75,00	73,00	—	—
K-mjök, 3,0 %	51,0	53,5	47-60	52,2	53,2	*57,3	52,4	*56,0	—	—
», 3,5 %	*57,5	60,4	—	58,3	59,6	*63,8	58,5	*62,2	—	—
Grädd, tjock ..	575	604	541-667	575	575	585	575	582	—	—
», tunn ..	*245	257	—	245	245	245	245	245	—	—
Ost, Svecia	*460	484	—	460	460	477	460	474	—	—
», Herrgårds ..	*480	504	—	480	480	507	480	496	—	—
Smör	635	667	641-772	635	635	485	635	587	—	—
Torrmjök, fet ..	390	409	346-472	390	390	390	390	390	—	—
», mager	245	257	220-294	245	245	245	245	245	—	—
K-mjök utanför mejeri	*75,3	58,1	—	56,4	58,3	66,5	56,8	63,9	—	—
Hemmaförbrukad k-mjök ..	*75,3	58,1	—	56,4	58,3	66,5	56,8	63,9	—	—
Ägg	*375-425	—	{*347-441 *400-495	429	436	412	379	389	376	388
», säsongkorrig. ..	390	410	—	376	382	361	—	—	—	—
Nötkött	365	384	336-431	404	394	407	401	405	400	404
Kalvkött	450	473	400-546	504	518	519	498	513	496	509
Hästkött	300	316	270-362	331	344	399	336	330	332	326
Färköt	450	473	400-545	426	493	486	456	510	442	501
Fläsk	415	436	384-489	442	374	405	425	380	424	381

¹ Mjök öre/l.

² Beräknat med ledning av mittpriser på förädlade eller likartade jordbruksprodukter.

³ 1/12—31/7.

⁴ 1/8—30/11.

⁵ Medeltal september—maj. Inräknas färskpotatisen erhålles som vägt medeltal (september—augusti) 22,96 för 1956/57 och 35,57 för 1957/58.

⁶ Preliminär uppgift.

⁷ Vid beräkningar i samband med 6-procentregeln 58,3 öre/kg fr. o. m. januari 1958.

Ökningen av konsumentprisindex medförde, att den s. k. 5-procentregeln trädde i tillämpning hösten 1957. Konsumtionsprisindex (exklusive bostads-posten) uppgick nämligen i september 1957 till 105,1, vilket föranledde en lika stor procentuell höjning av importavgifter och prisgränser. Stegringen av levnadskostnaderna förde vidare med sig, att reella producentprisindex i oktober 1957 sjönk under den kritiska nivån 94, vilket betydde, att den s. k. 6-procentregeln kom in i blickfältet. Som bekant utlöser emellertid denna regel icke åtgärder, förrän index gått ned med minst 6 enheter under så många månader, att summan 30 enheter uppnåtts genom sammanläggning

Tabell 2. Konsumentprisindex för augusti september 1956—september 1958

	Konsumentprisindex (1949 = 100)			Konsumentprisindex (aug./sept. 1956 = 100)		
	Totalt (1)	Exklusive bostad (2)	Exklusive bostad och livsmedel (3)	Totalt (4)	Exklusive bostad (5)	Exklusive bostad och livsmedel (6)
Augusti—september 1956.....	139,3	139,8	130,9	100,0	100,0	100,0
1956/57.....	142,9	143,5	136,7	102,6	102,7	104,5
1957/58.....	150,0	150,2	143,9	107,6	107,5	110,0
September 1957.....	146,1	146,9	140,4	104,9	105,1	107,3
Juli 1958.....	152,4	152,8	146,2	109,4	109,3	111,8
Augusti.....	151,8	152,1	146,3	108,9	108,8	111,8
September.....	151,5	151,8	146,5	108,8	108,6	111,9

Tabell 3. Producentprisindex för september 1956—september 1958

	Nominell producentprisindex (överenskommen mittpris- nivå = 100)			Reell producentprisindex för totalproduktion		
	(7)	Total produk- tion (8) ^a	Marknads- förd pro- duktion (9)	(7)/(4) (10)	(7)/(5) ^a (11)	(7)/(6) (12)
1956/57.....	101,2	—	101,6	98,6	98,5	96,8
1957/58 ¹	101,2	101,0	100,6	94,0	93,9	92,0
September 1956.....	102,2	—	102,4	102,4	102,4	102,1
September 1957.....	99,0	—	98,9	94,4	94,2	92,3
Juli 1958.....	101,7	101,4	100,7	93,0	92,8	91,0
Augusti ¹	101,3	101,0	100,4	93,0	92,8	90,6
September ¹	100,1	99,8	99,4	92,0	91,8	89,4

¹ Ej definitiv.^a Nominell index för beräkningar i samband med 6-procentregeln.^b Fr. o. m. januari 1958 kol. (8)/kol. (5).

av enheter för månader, vilka visserligen icke behöver följa på varandra, men där dock avhrottet icke uppgår till mer än en månad. Det visade sig, att nedgången i oktober 1957 var en tillfällig företeelse. Redan följande månad steg index över den kritiska nivån, icke minst beroende på den höjning av den nominella prisnivån för produkterna, som utlösningen av 5-procent-regeln medförde. Realindex låg sedan över nivån 94 t. o. m. april i år för att därefter åter sjunka under denna nivå, huvudsakligen till följd av sänkningen av smörpriset med 2 kr. per kg i maj i år (varav 50 öre subventionerats av statsmedel och sålunda icke har tillåtits påverka index). Reella producentprisindex har fr. o. m. maj visat följande tal.

Maj	92,4
Juni	92,1
Juli	92,8
Augusti	92,8
September	91,8

Jämfört med den överenskomna mittprisnivån utgör den sammanlagda nedgången under de 5 månaderna maj—september 1958 38,1 enheter, varför utlösningen av 6-procentregeln nu har blivit en realitet.

5-procentregelns verkningar

Jordbruksnämnden lämnar därefter en redogörelse för 5-procentregelns verkningar samt hänvisar därvidlag vad angår prisförändringarna för olika produkter under de 2 senaste produktionsåren till tabell 1. Prisutvecklingen för kött och fläsk anser sig jordbruksnämnden dock böra behandla särskilt, eftersom denna ger en god illustration av 5-procentregelns verkningar, samt anför om denna utveckling följande.

I olika sammanhang (bl. a. i konjunkturläget hösten 1956, Meddelanden från konjunkturinstitutet, serie A: 29) har framhållits, att jordbruket i allmänhet icke erhåller full kompensation för den allmänna prisstegringen vid tillämpning av 5-procentregeln. Regeln får emellertid en större effekt, om priserna på en del produkter vid justeringstillfället ligger vid eller nära prisgränserna. Så var exempelvis fallet för fläsk hösten 1957. Priserna på utlandsmarknaderna låg då på en sådan nivå, att det svenska priset befann sig nära den nedre prisgränsen. Enligt avtalet måste efter 5-procentregeln ikraftträdande partipriset stödjas, så att det icke skulle komma att ligga under den nya nedre prisgränsen. Detta skedde genom att kvantitativ importreglering för fläsk infördes. Priset har därefter fram till augusti i år hela tiden i stort sett legat vid den nedre gränsen. I början av september i år ägde emellertid en prisförbättring rum på utlandsmarknaderna, som var tillräckligt stor för att det svenska partipriset skulle kunna lyftas upp något över den undre gränsen. I samband därmed upphävdes den kvantitativa regleringen.

Beträffande varor, vilkas priser ligger nära den övre prisgränsen, kan 5-procentregeln också ge full kompensation, nämligen i det fall prisutvecklingen i utlandet är sådan, att ett pris på hemmamarknaden i och för sig skulle kunna tagas ut, som ligger minst 5 procent över den tidigare övre prisgränsen. Detta har varit fallet beträffande potatispriset, som en kortare tid i år t. o. m. steg över den nya övre prisgränsen, varvid importavgiften slopades. I fråga om nötkött har man sedan juni i år kunnat taga ut ett pris på hemmamarknaden, som legat icke obetydligt över den tidigare gällande övre prisgränsen.

Jordbruksnämnden framhåller, att någon exakt beräkning av hur en utlösning av 5-procentregeln påverkar producentprisnivån knappast kan göras. Det kan emellertid nämnas, att producentprisindex, som i oktober 1957 (före regelns utlösning) låg vid 99,1, i december (efter utlösningen) steg till 100,4 och i januari 1958 till 102,7. Av ökningen mellan december och januari med 2,3 enheter berodde dock 1,5 enheter på en vid årsskiftet företagen höjning av konsumtionsmjölkpriset.

Jordbrukets gränsskydd

I propositionen 1956:165 (tabell 10, s. 100) lämnades en beräkning av gränsskyddet och det totala prisstödet för jordbruket per den 1 september 1956 enligt det nya prissättningssystemet. Jordbruksnämnden erinrar om att beräkningarna utfördes på våren 1956, varför verkliga importpriser icke kunde tillämpas. Man utgick i stället från de överenskomna införselavgifterna m. m. samt de vid beräkningstillfället förväntade priserna på hemmamarknaden och i utlandet.

Jordbruksnämnden har nu gjort en ny beräkning av jordbrukets gränsskydd och det totala prisstödet under september 1958 vid de avgifter, som gällde vid denna månads utgång. Beräkningen har av nämnden sammanfattats i tabell 4, som är uppställd på samma sätt som nyssnämnda tabell 10 i propositionen 1956:165. Till skillnad från den tidigare beräkningen utgår man dock nu, såvitt möjligt, från de faktiska priser, som förekommer vid import och export av jordbruksprodukter. Vidare är beräkningarnas slutresultat icke fullt jämförbara med det i propositionen 1956:165 redovisade, eftersom grädde, torr- och kondensmjölk nu icke medtagits. Anledningen härtill är, uppger jordbruksnämnden, att prisuppgifter för de nämnda mindre tungt vägande varorna icke föreligger annat än sporadiskt. Dessa varor har därför här genomgående uteslutits.

I tabell 5 har jordbruksnämnden gjort en jämförelse mellan gränsskyddets resp. det totala prisstödet höjd vid olika tidpunkter under avtalsperioden jämfört med det i propositionen 1956:165 förutsatta skyddet vid prissystemets ikraftträdande. Som framgår av denna tabell beräknades gränsskyddet (inklusive »ytterligare avgifter») i nyssnämnda proposition komma att uppgå till 26,6 procent av importvärdet. Med bortseende från »undantagsvarorna» (fabrikspotatis, socker, torr- och kondensmjölk) beräknades skyddet bli 24,4 procent, sålunda något under 25-procentnivån. I verkligheten blev, anför nämnden, skyddet under tiden september—december 1956 genomsnittligt sett lägre än beräknat. Detta berodde i huvudsak på att vissa importpriser ökade i samband med Suez-krisen, något som automatiskt medförde en sänkning av det procentuella skyddet, beräknat på här angivet sätt, alltså med utgångspunkt från de faktiska importpriserna. Ett år senare (september—december 1957) hade skyddet ökat till 26,4 procent. I denna beräkning har nämnden utgått från de nya avgifter, som fastställdes på hösten 1957 efter 5-procentregelns ikraftträdande. Nämnden framhåller, att höjningen av skyddet endast till mindre del berodde på avgiftshöjningarna. Enligt en av nämnden verkställd undersökning ledde sålunda avgiftshöjningarna till att skyddet ökade med omkring 1,3 procentenheter. Den återstående och större delen av höjningen av skyddet, jämfört med hösten 1956, sammanhängde med att prisnivån för jordbruksprodukterna på utlandsmarknaderna återigen gick tillbaka efter topläget hösten 1956.

Av jordbruksnämndens beräkningar framgår vidare, att skyddet sedan

Tabell 4. Beräkningar av jordbrukets gränsskydd

Priserna avser september 1958 och avgifterna läget den 30 september 1958

Varuslag	Produktion enligt normkalkylen 1955/56, milj. kg	Beräknat importpris, öre/kg	Införselavgift,		Ytterligare införselavgift enligt riksdagsbeslutet 1955, öre/kg	Övriga avgifter, öre/kg	Produktionens importvärde, milj. kr. (2 × 3)	Motsvarande införselavgiftsvärde		
			öre/kg	i % av importpriset ($\frac{1}{3} \times 100$)				Enbart införselavgift, milj. kr. (2 × 4)	Införselavgift + ytterligare avgift enligt riksdagsbeslutet 1955, milj. kr. [2 × (4 + 6)]	Samtliga avgifter, milj. kr. [2 × (4 + 6 + 7)]
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Vete	778	34	7,35	22		15	265	57	57	96
Råg	178	30	7,35	24		15	53	13	13	22
Matpotatis	750	26	6,30	24			195	47	47	47
Fabrikspotatis	290	6,9	3,15	46		*0,45	20	9	9	10
socker, raffinad	293	58,21	32,50	56			171	95	95	95
Höstraps	141	49	24	49			69	34	34	34
Smör	95	380	131	34		*24	361	124	124	147
Ost	52	268	63	24		*111	139	33	33	90
Ägg	75	323	80	25			242	60	60	60
Nötkött	90	333	73,75	22	5,25	*8	300	66	71	78
Kalkött	32	386	94,50	24	10,50	*14	124	30	34	38
Fårkött	2	353	99,75	28	5,25		7	2	2	2
Hästkött	10	231	58	25		*6	23	6	6	9
Fläsk	193	349	82,75	24	5,25	*21	674	160	170	210
						Summa	2 643	736	748	938
						Summa exklusive fabrikspotatis och socker	2 452	632	644	(833)
						Gränsskydd		27,8 %	28,6 %	
						D:o exklusive fabrikspotatis och socker		25,8 %	26,5 %	
						Totalt prisstöd				35,5 %

¹ Förmalningsavgift. — ² Motsvarar tillverkningsavgift. — ³ Motsvarar mjölkavgift samt för ost även utjämningsavgift. — ⁴ Motsvarar slaktjursavgift.

Tabell 5. Jordbrukets gränsskydd och totala prisstöd vid olika tidpunkter

	Propositionen 1956: 165 ⁴	Sep- tember— december 1956	Sep- tember— december 1957	Januari— april 1958	Maj— augusti 1958	Sep- tember 1958
<i>Gränsskydd (i % av importvärdet)¹</i>						
Enbart införselavgifter	25,9	23,2	27,5	27,0	28,7	27,8
Införselavgifter + ytterligare avgifter ²	26,6	23,8	28,3	27,7	29,5	28,6
<i>D:o exklusive fabrikspotatis och socker</i>						
Enbart införselavgifter	23,7	21,3	25,6	24,6	26,6	25,8
Införselavgifter + ytterligare avgifter ³	24,4	21,9	26,4	25,4	27,4	26,5
<i>Totalt prisstöd³ (i % av importvärdet) . . . . .</i>	30,8	27,5	33,0	32,8	35,8	35,5

¹ Omfattar de i tabell 4 upptagna varorna.

² Enligt riksdagsbeslutet 1955.

³ Exklusive subventioner.

⁴ Exklusive grädde, torr- och kondensmjölk.

hösten 1957 legat på en i stort sett oförändrad nivå. I september i år uppgick det sålunda till 26,5 procent, om »undantagsvarorna» frånräknas. Medtages dessa blev det genomsnittliga skyddet 28,6 procent. Det totala prisstödet (inkluderande samtliga avgifter) utgjorde samma månad 35,5 procent. Därvid har hänsyn ej tagits till de subventioner, som utgår till framförallt mjölkproduktionen och som totalt svarar för något mer än 5 procent av jordbrukets sammanlagda inkomster.

Prisförändringarnas inverkan på jordbrukets ekonomiska läge den 1 september 1956—1 september 1958

Jordbruksnämnden anför, att nämnden funnit det angeläget, att man vid ställningstagandet till de nu föreliggande frågorna har en klar uppfattning av hur prisförändringarna för jordbrukets produkter och förnödenheter m. m. har påverkat jordbrukets ekonomiska läge företagsmässigt sett. De beräkningar, som erfordrats härför har utförts av en särskild av nämnden inom kalkylsakkunniga utsedd expertgrupp, 1958 års förhandlingsberedning på jordbrukets område.¹ Beredningens resultat har redovisats i en särskild PM angående prisförändringarnas inverkan på jordbrukets ekonomiska läge,

¹ I expertgruppen har ingått följande personer, nämligen byråchef Lars Juréen, ordförande, agronomie licentiaten Clas-Erik Odhner, sekreterare Thord Wallén, filosofie licentiaten Halvdan Åstrand, agronomie licentiaten Sven Holmström. Som ställföreträdare för Åstrand under dennes utlandsvistelse har fungerat sekreteraren Erik Swedborg.

m. m. 1/9 1956—1/9 1958, vilken såsom *bilaga* torde få bifogas detta protokoll.

Jordbruksnämnden anför, att utgångspunkten för beredningens arbete varit att söka beräkna intäkts- och kostnadsutvecklingen i jordbruket (såväl basjordbruket som i genomsnitt för hela jordbruket) under 2-årsperioden 1 september 1956—1 september 1958 med särskiljande av de faktorer, som har samband med den fortgående rationaliseringen i jordbruket. Den härvid tillämpade metodiken har enligt nämnden i korthet varit följande.

Vid beräkningarna har man på såväl intäkts- som kostnadssidan använt sig av fasta volymer och prisindextal. Beräkningarna är följaktligen avsedda att ge ett renodlat uttryck för prisförändringarnas inverkan under 2-årsperioden. Särskiljandet av rationaliseringseffekten har skett genom att man, förutom att man utgått från fasta volymer, har hållit den totala arbetskostnadsposten konstant i kalkylerna. Tankegången har därvid varit, att den rationalisering, som i verkligheten förekommit, i och för sig bör ha gjort det möjligt att höja arbetsersättningen för såväl lejd som egen arbetskraft. I fråga om intäktssidan har man utgått från det förhållandet, att nominella producentprisindex f. n. ligger på praktiskt taget samma nivå som den överenskomna mittprisnivån (den index, som skall tillämpas i samband med 6-procentregeln, har för september 1958 beräknats till 99,8). En detaljerad redovisning av olika intäktsposter blir därigenom icke behövlig. Beredningen har emellertid funnit, att justeringar bör göras på intäktssidan i den mån mera betydande förändringar av kostnaderna vid mejerier och slakterier samt förändringar av exportförlusterna jämfört med utgångsläget har inträffat. Det har i praktiken visat sig, att korrektion är erforderlig endast i fråga om den sistnämnda faktorn. Exportförlusterna (beräknade på sätt som anges i bilagan) har sålunda stigit med 3,4 miljoner kr., vilket belopp har beaktats i slutresultatet. Alternativt skulle man vid beräkningarna på intäktssidan genomgående kunna utgå från producentpriser (avräkningspriser etc.). I princip bör resultatet därvid bli detsamma som vid den nu beskrivna metodiken. Vissa praktiska svårigheter skulle emellertid uppstå vid det alternativa beräkningssättet, främst beroende på svårigheten att på ett riktigt sätt eliminera de mer eller mindre tillfälliga förändringarna i betalningsförmågan och avgiftsuttagandet hos mejerierna och slakterierna vid 2-årsperiodens början och slut (september 1956 jämfört med september 1958).

Vad angår kostnadssidan har man i typkalkylen utgått från värdevolymer i 1952/53 års prisnivå för samtliga kostnadsposter utom för arbetskostnaderna, där antalet manstimmar för samma år använts. Kostnadsutvecklingen under perioden 1 september 1956—1 september 1958 har beräknats med användning av olika slag av prisindex. I totalkalkylen har volymerna hämtats ur den centrerade kalkylen per den 1 september 1956, medan kostnadsutvecklingen beräknats med användning av samma prisindextal som i typkalkylen.

Jordbruksnämnden har i tabellerna 6 och 7 sammanställt de resultat, som har erhållits vid tillämpning av de angivna beräkningsmetoderna. Enligt totalkalkylmaterialet stiger kostnaderna med omkring 117 miljoner kr. eller 2,5 procent räknat på totala kostnadssumman i september 1956. Motsvarande tal enligt typkalkylen är 137 miljoner kr. eller 2,9 procent. Att den senare kalkylen ger något högre resultat beror enligt nämnden huvudsakligen på att arbetskostnaderna, som i båda kalkylerna hålles konstanta, upptager

Tabell 6. Förändringar i jordbrukets ekonomiska läge enligt totalkalkylberäkningar

	September 1956 milj. kr.	September 1958 milj. kr.	Ökning	
			milj. kr.	%
Arbetskostnader	2 657,5	2 657,5	—	—
Kapitalkostnader	1 199,5	1 305,9	106,4	8,9
Summa förnödenheter, frakter m. m.	821,7	829,2	7,5	0,9
Summa vid oförändrad arbetskostnad.....	4 678,7	4 792,6	113,9	2,4
Justering för ändrade exportförluster	—	3,4	3,4	0,1
Summa	4 678,7	4 796,0	117,3	2,5

Tabell 7. Förändringar i jordbrukets ekonomiska läge enligt typkalkylberäkningar

	September 1956 kr. per gård	September 1958 kr. per gård	Ökning	
			kr.	%
Arbetskostnader	13 037	13 037	—	—
Avskrivning och underhåll	5 023	5 437	414	8,2
Räntekostnader, marknadsvärde	3 230	3 486	256	7,9
Varuförbrukning ¹	4 393	4 310	—83	—1,9
Övriga kostnader	2 896	3 108	212	7,3
Summa vid oförändrad arbetskostnad, marknadsvärde	28 579	29 378	799	2,8
Summa intäkter ¹	25 550			
Kostnadsökning 1 % av summa intäkter				3,1
Justering för ändrade exportförluster ..				0,1
Summa				3,2

	milj. kr.	milj. kr.	milj. kr.	
Intäktssumma enligt den centrerade totalkalkylen	4 283			
Intäktssumman uppräknad med kost- nadsstegringen		4 420		
Differenspost			137	3,2

¹ Exklusive intern omsättning av korn och havre.

en mindre procentuell andel av totalkostnaderna i typkalkylen jämfört med totalkalkylen (45,6 procent jämfört med 56,8 procent enligt totalkalkylen för september 1956).

Beredningen har, anför jordbruksnämnden, även undersökt utvecklingen av den genomsnittliga årslönen för industriarbetare i de 2 lägsta dyrortsgrupperna under tiden 1 september 1956—1 september 1958. Med tillämpning av vissa i bilagan beskrivna justeringsposter har nettoökningen av den genomsnittliga årslönen under perioden beräknats till 8,8 procent. Samtidigt beräknas produktionen per arbetstimme ha stigit med 4 à 5 procent per år. Detta innebär med andra ord, konstaterar jordbruksnämnden, att ökningen i årslönen under 2-årsperioden i stort sett har svarat mot den ökade produktiviteten.

Beredningen har vidare undersökt i vad mån det faktiska läget omkring

den 1 september 1956 avvikit från resultaten av de på våren 1956 uppgjorda prognoserna. I fråga om jordbrukspriserna har beredningen därvid konstaterat, att dessa i september 1956 låg genomsnittligt 2,2 procent över den fastställda mittprisnivån. Vad angår kostnadsutvecklingen inträffade enligt undersökningarna icke några större faktiska förskjutningar från prognostillfället fram till den 1 september 1956. Vad slutligen beträffar industriarbetarlönen har beredningen konstaterat, att en viss ökning ägde rum, vilken dock enligt nu gjorda beräkningar stannade vid 1/2 à 1 procent.

Jordbruksnämnden anför vidare, att beredningen slutligen har diskuterat det kvantitetsunderlag, som tillämpats i de centerade kalkylerna. I typkalkylen baserades detta på de faktiska volymerna under en tidigare följd av år enligt jordbruksekonomiska undersökningen. I totalkalkylen använde man sig av den normproduktion, som kalkylsakkunniga våren 1955 (före missväxten) fastställde för produktionsåret 1955/56. Vid en jämförelse med den faktiska utvecklingen under de senaste åren förefaller enligt nämndens uppfattning normvolymen relativt låg i typkalkylen, medan den framstår som relativt hög i totalkalkylen. Senare utförda justeringar av totalkalkylens kostnadssida har vidare visat, upplyser nämnden, att vissa volymer (för underhåll och elektricitet) till följd av brister i det statistiska underlaget kommit att upptagas för högt. Nämnden påpekar, att beredningen anfört, att den ämnar återkomma till frågan om kvantitetsunderlaget i samband med att förhandlingar tages upp om prissystemets utformning efter utgången av den nu löpande prissättningsperioden.

Den jordbruksekonomiska undersökningen

Jordbruksnämnden upplyser, att vid förhandlingarna preliminära sammandragsresultat från den jordbruksekonomiska undersökningen förelagt för åren 1954—1957. Nämnden framhåller, att detta material i första hand är avsett att längre fram användas (tillsammans med annat material, bl. a. från socialstyrelsens nu pågående konsumtionsundersökning) för belysning av förändringarna i inkomstläget i jordbruket jämfört med industrien. Materialet från den jordbruksekonomiska undersökningen har därför, påpekar nämnden, icke slutbehandlats vid detta förhandlingstillfälle, något som för övrigt icke heller tiden medgivit. Enär vid förhandlingarna på våren 1956 resultat från den jordbruksekonomiska undersökningen förelåg endast fram t. o. m. år 1954, kan det enligt nämndens mening dock vara av intresse att belysa inkomstutvecklingen för tiden därefter, även om detta f. n. endast kan ske i stora drag.

Jordbruksnämnden har i tabell 8 sammanställt brukarens och familjens arbets- och kapitalinkomster i storleksgrupperna III (10—20 ha åker) och IV (20—30 ha åker). I anslutning härtill påpekar nämnden, att uppgifterna hämtats direkt från den jordbruksekonomiska undersökningen. Någon korrigering för bl. a. de betydande växlingarna i skördeutfallet under de an-

Tabell 8. Brukarens och familjens arbets- och kapitalinkomst i storleksgrupp III och IV inom slättbygd, åren 1954—1957

	Kr. per gård				Index, 1954 = 100,0			
	1954	1955	1956	1957	1954	1955	1956	1957
Grupp III								
Brukarens arbetsinkomst	6 632	5 917	8 048	5 030	100,0	89,2	121,4	76,0
Grupp III								
Brukarens arbets- och kapitalinkomst	9 042	8 609	10 934	8 603	100,0	95,2	120,9	95,1
Grupp III								
Familjens arbets- och kapitalinkomst	10 672	10 334	12 805	10 697	100,0	96,8	120,0	100,2
Grupp IV								
Brukarens arbetsinkomst	8 281	7 756	10 388	5 571	100,0	93,7	125,4	67,3
Grupp IV								
Brukarens arbets- och kapitalinkomst	11 346	11 150	13 933	9 900	100,0	98,3	122,8	87,3
Grupp IV								
Familjens arbets- och kapitalinkomst	12 924	12 783	15 808	11 746	100,0	98,9	122,3	90,9

givna åren har sålunda icke verkställt. Vidare anför nämnden, att man i den jordbruksekonomiska undersökningen vid beräkning av ränteinkomsterna fr. o. m. år 1957 har utgått från de nya, höjda taxeringsvärdena, varför uppgifter om brukarens arbetsinkomst (som framkommer som restpost) för år 1957 icke är jämförbara med motsvarande uppgifter för tidigare år.

Jordbruksnämnden erinrar om att man vid förhandlingarna på våren 1956 räknade med att industriarbetarlönen inom dyrortsgrupperna 2 och 3 (de »gamla» grupperna 1, 2 och 3) skulle öka med 16,1 procent mellan åren 1954 och 1956 samt att ökningen i verkligheten blev, som framgår av ett tidigare avsnitt, obetydligt högre. (Årsförtjänsten steg från våren 1956 fram till den 1 september samma år 1/2 à 1 procent mer än beräknat.) I följande tablå jämför nämnden utvecklingen av industriarbetarlönen mellan åren 1954 och 1956 med utvecklingen av brukarens arbetsinkomst resp. arbets- och kapitalinkomst i storleksgrupperna III och IV enligt preliminära uppgifter från den jordbruksekonomiska undersökningen.

Som framgår av tablå har den relativa utvecklingen för brukarna i såväl grupp III som grupp IV varit gynnsammare än för industriarbetarna. Härvid får dock enligt jordbruksnämnden ibågkommas, att förändringarna i skördeutfallet kan ha påverkat resultaten mer eller mindre starkt. Nämnden framhåller, att betydelsen härav kommer att framgå vid den fortsatta analys av materialet från den jordbruksekonomiska undersökningen, som pågår

Jämförelse mellan utvecklingen av årsförtjänsterna för manliga industriarbetare inom dyrortsgrupperna 2 och 3 och brukarnas arbets- resp. arbets- och kapitalinkomst på slättbygds gårdar i storleksgrupperna III och IV

	1954 kr.	1956 ¹ kr.	Ökning, %
Industriarbetare	8 915	10 349	16,1
Jordbrukare, grupp III			
Arbetsinkomst	6 632	8 048	21,4
Arbets- och kapitalinkomst	9 042	10 934	20,9
Jordbrukare, grupp IV			
Arbetsinkomst	8 281	10 388	25,4
Arbets- och kapitalinkomst	11 346	13 933	22,8

¹ För industriarbetare beräknad per den 1 september 1956; se vidare texten.

inom förhandlingsberedningen i samband med de undersökningar av inkomstlikställigheten, vilkas resultat skall föreligga vid de kommande förhandlingarna om justering av prissystemet på jordbrukets område vid övergången till en ny prissättningsperiod. Vidare påpekar nämnden, att den nu gjorda redovisningen endast avser att belysa inkomstutvecklingen under tiden från år 1954 till prissättningsystemets ikraftträdande den 1 september 1956. Den säger, anför nämnden, självfallet ingenting om inkomstutvecklingen under prissättningsperioden.

Tolkningen av 6-procentregeln

Jordbruksnämnden erinrar om att vid utformningen våren 1955 av principerna i det gällande prissättningsystemet för jordbruksprodukterna särskild uppmärksamhet fästes vid 3 faktorer, som skulle kunna rubba inkomstlikställigheten mellan å ena sidan företagare i basjordbruket (brukningsenheter i slättbygderna med 10—20 ha åker) och å andra sidan industriarbetare i de 2 lägsta dyrortsgrupperna. Om dessa faktorer anför nämnden.

Faktorerna är följande.

1. Priserna på jordbrukets produkter på världsmarknaden kunde förskjutas i sådan grad, att inkomstlikställigheten icke kunde vidmakthållas utan att särskilda åtgärder vidtogs.

2. Den inhemska allmänna prisnivån kunde ändras mera väsentligt av annan anledning än att världsmarknadspriserna på jordbruksprodukter förändrades.

3. Rationaliseringen i jordbruket kunde komma att förlöpa i annan takt än den genomsnittliga i andra näringar.

Mot stora rubbningar, som kan hänföras till de 2 första faktorerna, är 5- och 6-procentreglerna avsedda att ge skydd. Något särskilt skydd mot den eftersläpning i inkomsthänseende, som kan uppstå för jordbruket, om rationaliseringen skulle gå saktare i jordbruket än i andra näringar, har där-

emot enligt vad som uttryckligen framhållits i olika sammanhang i samband med utformningen av systemet icke ansetts böra lämnas under en löpande prissättningsperiod. Det har i stället framhållits, att detta problem får tagas upp vid den allmänna översyn av prissystemet, som skall ske vid utgången av varje prissättningsperiod, första gången alltså efter den 1 september 1959. Skydd mot inkomstminskning på grund av svag skörd ges f. n. endast genom den s. k. modifierade 4-procentregeln.

Vidare anför jordbruksnämnden, att under det att 5-procentregeln är klar och entydig, är uttalandena i fråga om 6-procentregeln betydligt mera svårtolkade. Nämnden berör därför i det följande något vissa av de punkter, där oklarhet eller delade meningar rörande sistnämnda regels innebörd kan råda. Nämnden erinrar därvid först om att 5-procentregeln återfanns redan i jordbruksprisutredningens förslag till nytt prissättningsystem, medan 6-procentregeln tillkom på yrkande från jordbrukets sida vid ingåendet av den s. k. kompromissöverenskommelsen våren 1955 (prop. 1955: 198), samt anför vidare.

Medan 5-procentregeln är ämnad att eliminera verkningarna av mera påtagliga förändringar i den allmänna prisnivån, anges syftet med 6-procentregeln där vara att ge producenterna och konsumenterna ett ökat skydd mot starka eller långvariga prisförändringar på världsmarknaden. Med hänsyn till risken för att penningvärdet även i fortsättningen kunde komma att stegvis försämrats, uttalades emellertid i överenskommelsen, att man borde utgå från en reell producentprisindex vid översynen av prissystemet för jordbrukets produkter. Det underströks i överenskommelsen, att man genom att gå över till realpriser gjorde ett principiellt avsteg, som kunde få stora praktiska konsekvenser, från den ursprungliga tanken, att justeringen av prissystemet skulle ske utslutande i den mån den utländska prisnivån underginge en betydande förskjutning.

Jordbruksnämnden konstaterar, att om det sålunda är förändringar i en realprisindex som avgör tidpunkten, då justeringar av prissystemet skall vidtagas — en tidpunkt som nu är nådd — det icke klart framgår av prisöverenskommelsen, hur dessa justeringar skall verkställas. I överenskommelsen sägs härom, att importavgifterna skall justeras på sådant sätt, att producentpriserna återföres till mittprisnivåerna. Vilka mittprisnivåer som åsyftas har dock icke angivits. Enligt nämndens uppfattning kan man till en början eliminera en tolkning, nämligen den att, oberoende av om 5-procentregeln trätt i kraft eller ej, priserna skulle återföras till den nominella mittprisnivå, som gällde vid prissystemets ikraftträdande. En sådan tolkning skulle nämligen, anför nämnden, sedan 5-procentregeln utlösts, uppenbarligen kunna ge resultat, som skulle stå i direkt strid med vad som är syftet med regeln. I stället synes enligt nämndens mening 2 andra tolkningar förtjänta att närmare övervägas. Den ena innebär, att man skall söka justera importavgifterna i den utsträckning, som behöves för att reella producentprisindex skall återföras till bastalet 100. Den andra tolkningen är, att med mittprisnivåerna i detta sammanhang skall avses de prisnivåer, som ligger mitt emellan de vid justeringstillfället gällande prisgränserna. Denna tolkning innebär alltså, att den mittprisnivå, till vilken man skall sikta, flyttas upp eller ned i samband med en utlösning av 5-procentregeln.

I anslutning härtill anför jordbruksnämnden, att till stöd för den förra tolkningen har under de överläggningar, som ägt rum med jordbrukets förhandlingsdelegation, från delegationens sida bl. a. hänvisats till att, enligt vad som i olika sammanhang framhållits vid utformningen av det nu gällande prissättningsystemet, ett av huvudsyftena med detsamma är att trygga jordbrukets inkomstlikställighet med andra näringsgrenar och att det i kompromissöverenskommelsen direkt uttalats, att en reell producentprisindex med fasta vikter kan sägas ge besked om huruvida jordbruket, under förutsättning att förändringen i produktiviteten är ungefär densamma som i andra näringar, bibehåller sin relativa inkomststandard eller ej. Förhandlingsdelegationen har enligt nämnden framhållit, att det under sådana förhållanden synes rimligt att låta 6-procentregelns utlösning resultera i åtgärder, vilka leder till att reella producentprisindex återföres till 100.

Till stöd för den senare tolkningen kan åter, anför jordbruksnämnden, hänvisas till själva avfattningen av regeln, där det ju talas om återförande till mittprisnivåer och icke om ett återförande av reella producentprisindex till bastalet 100. Språkligt sett synes det nämligen svårt att godtaga en tolkning av regeln, vilken i vissa situationer skulle kunna leda till att priserna skulle lyftas till en högre nivå än den vid tillfället gällande mittprisnivån.

Till vad nu sagts om de olika tolkningsmöjligheterna på denna punkt fogar jordbruksnämnden den anmärkningen, att det ingalunda förhåller sig så, att den ena tolkningen alltid ger ett ur jordbrukets synpunkt bättre resultat än den andra utan att i vissa situationer, då både 5- och 6-procentregeln utlösts eller är i färd med att utlösas, resultaten kan bli helt olika, beroende på den ordningsföljd, i vilken de utlöses.

Enligt jordbruksnämndens åsikt är det emellertid icke nödvändigt, att man nu söker komma fram till någon bestämd uppfattning i frågan vilkendera av dessa 2 tolkningar, som i och för sig bör ges företräde. Detta beror på att 6-procentregeln innehåller en speciell bestämmelse, vilken begränsar de avgiftshöjningar, som bör vidtagas vid regelns utlösning. Nämnden åsyftar här givetvis det förbehåll, enligt vilket importavgifterna icke annat än undantagsvis skall höjas över 25 procent av det enligt jordbruksprisutredningens metod beräknade importvärdet. Nämnden framhåller, att syftet med denna s. k. 25-procentregel uppenbarligen har varit att hindra, att en utlösning av 6-procentregeln skall leda till en allt för stor spänning mellan den inhemska prisnivån å jordbruksprodukter och importprisnivån å dylika produkter. Beträffande 25-procentregeln påpekar nämnden till en början, att tveksamhet kan råda om vad som skall förstås med »det enligt jordbruksprisutredningens metod beräknade importvärdet». Det kan sålunda diskuteras, om man vid en dylik beräkning bör utgå från den importprisnivå, som gällde vid den tidpunkt, då beslutet om den närmare utformningen av prisstödet fattades (d. v. s. i praktiken den prisnivå, som redovisats i beräkningarna i propositionen 1956: 165, s. 100) eller från den importprisnivå, som gäller vid den tidpunkt, då 6-procentregeln utlöses. De resultat, man kommer till vid användning av de olika beräkningsmetoderna, skiljer

sig dock enligt nämndens beräkningar i förevarande fall endast obetydligt från varandra, och frågan torde därför denna gång få anses sakna större praktisk betydelse. Nämnden konstaterar, att — såsom framgår av vad tidigare anförts — läget är det, att den begränsning av 6-procentregeln, som 25-procentregeln innebär, vid en strikt tillämpning av regeln sådan den kommit till uttryck i propositionen 1955: 198, endast ger ett mycket begränsat utrymme för avgiftshöjningar. Nämnden upplyser, att om man utgår från den avgiftsnivå, som redovisats i propositionen 1955: 198, detsamma kan beräknas motsvara en inkomstförbättring med i runt tal 20 miljoner kr., och att om man utgår från nu rådande importprisnivå, beloppet blir 31 miljoner kr.

Från jordbrukarsidan har emellertid hävdats, anför jordbruksnämnden, att man vid bedömningen av i vad mån det är befogat att höja importavgifterna utöver 25 procent av importvärdet måste taga hänsyn till vad som i en situation, då en markant skillnad uppstått mellan producentprisnivån och den allmänna prisnivån, måste anses vara själva huvudsyftet med 6-procentregeln, nämligen att återställa inkomstlikställigheten mellan jordbruksbefolkningen och andra yrkesgrupper — bortsett då från sådana differenser, som kan ha uppstått till följd av olikheter i rationaliseringstakt under prissättningsperioden. Jordbrukets förhandlingsdelegation har även hänvisat till att prisskyddet redan vid systemets ikraftträdande i det närmaste uppgick till, eller om de varor som från början undantagits (sockerbeter, fabrikspotatis, torr- och kondensmjölk) medräknas, t. o. m. översteg 25 procent av importvärdet. En tolkning av 6-procentregeln, som innebar, att avgifterna ej skulle få höjas över 25 procent av importvärdet, skulle sålunda medföra, att regeln i praktiken helt eller i det närmaste varit satt ur kraft redan vid systemets början. Med hänsyn till nu nämnda förhållanden har förhandlingsdelegationen ansett, att de åtgärder, som borde vidtagas i anledning av 6-procentregelns utlösning, i vart fall borde sikta till att, i den mån detta vore marknadsmässigt möjligt, lyfta den genomsnittliga producentprisnivån upp till den nu gällande mittprisnivån.

Häremot har av konsumentrepresentanterna inom jordbruksnämnden bl. a. invänts, anför nämnden, att den begränsning av 6-procentsregelns räckvidd, som 25-procentregeln innebär, tillkommit på initiativ från konsumenthåll och att man från detta håll vid utformningen av systemet fäst stor vikt vid detsamma. Syftet med denna begränsning är, såsom tidigare framhållits, att hindra, att en utlösning av 6-procentregeln skulle leda till alltför stor spänning mellan de inhemska priserna och importpriserna för jordbruksprodukter. Dess innebörd är med andra ord, att man icke var beredd att acceptera inkomstlikställighet till priset av vilket gränsskydd som helst utan att man i så fall finge överväga andra medel. Den omständigheten att importsskyddet redan vid systemets ikraftträdande kommit att bli så högt, att 6-procentregeln inte längre var effektiv kan därför enligt sagda representanters mening icke i och för sig utgöra en omständighet, som kan motivera någon avvikelse från det fastställda prisregleringssystemet. Härvid borde även be-

aktas, att man icke våren 1956 vid diskussionerna om den närmare utformningen av prisregleringssystemet från jordbrukarsidan framfört något krav på en uppmjukning av 25-procentregeln.

Efter ytterligare överläggningar har emellertid, anför jordbruksnämnden — utan att parterna frångått sina i det föregående redovisade principiella uppfattningar — enighet nåtts om att det med hänsyn till den ogynnsamma inkomst- och kostnadsutveckling, som ägt rum inom jordbruket under senare år, är skäligt, att åtgärder nu vidtages från det allmännas sida i syfte att bereda jordbruket en inkomstförbättring, överstigande vad som skulle erhållas vid en strikt tillämning av det i 6-procentregeln, sådan den kommit till uttryck i propositionen 1955:198, ingående 25-procentförbehållet, och att man som mått för denna inkomstförbättring bör taga ett belopp, motsvarande i runda tal 120 miljoner kr. för år räknat eller, för den tid som återstår av det nu löpande regleringsåret, 100 miljoner kr. Sistnämnda belopp har följaktligen tagits som riktpunkt för de fortsatta övervägandena. Nämnden upplyser, att då man från jordbrukets sida biträtt denna ståndpunkt, man har förklarat sig särskilt ha beaktat de marknadsmässiga möjligheterna att utnyttja höjningar av importavgifterna.

Jordbruksnämnden anför, att då det gällt att taga ställning till frågan, på vad sätt nämnda belopp skall tillföras jordbruket, nämnden har haft anledning att även överväga frågan om prissättningen på smör efter utgången av november 1958. Nämnden erinrar därvid om att den prisrabatt å smör med 50 öre per kg, som enligt riksdagens beslut f. n. utgår å inom landet försålt mejerismör, under villkor att riksnoteringen å dylikt smör hålles minst 2 kr. per kg under noteringen per den 30 april 1958, upphör att gälla med utgången av november 1958. Nämnden finner det följaktligen nödvändigt, att ställning dessförinnan tages till frågan, om nämnda rabatt skall bibehållas eller avvecklas och om de andra åtgärder, som eventuellt bör vidtagas för att underlätta avsättningen av smör inom landet eller förbättra jordbrukets inkomst av inom landet sålt smör. Samtidigt därmed torde enligt nämndens mening ställning även böra tagas till frågan om ett bibehållande av den särskilda rabatt å smör med 1 kr. per kg vid försäljning till allmänna inrättningar, vilken enligt Kungl. Maj:ts beslut den 30 maj 1958 utgår till utgången av år 1958. Nämnden lämnar härvid först vissa upplysningar rörande läget på smörmarknaden till komplettering av dem, som lämnats i nämndens skrivelse den 16 juni 1958 (prop. 1958: B 39).

Läget på smörmarknaden m. m.

Beträffande frågan om produktionen av smör anför jordbruksnämnden följande.

Invägningen av mjölk till mejeri låg i början av regleringsåret 1957/58 på en något högre nivå än samma tid föregående år. Därefter har den emellertid successivt nedgått och under betesperioden sommaren 1958 har in-

vägningen, såsom framgår av följande tabell, varit lägre än under samma tid år 1957.

Relativtal för mjölkinvägningen

(Samma månad närmast föregående år = 100)

1957	September	108
	Oktober	103
	November	103
	December	101
1958	Januari	101
	Februari	100
	Mars	101
	April	99
	Maj	97
	Juni	98
	Juli	98
	Augusti	95

För september månad 1958 föreligger ännu ej några definitiva invägningssiffror men förhandskalkylen tyder på ett indextal för mjölkinvägningen av 99. Den nedgång i mjölkproduktionen, som de nu anförda siffrorna ger uttryck för, kan av föreliggande slaktstatistik att döma sättas i samband med en sedan början av år 1958 pågående reducering av kostamen. Fetthalten i mejerimjölken har fortsatt att öka något starkare än de närmast föregående åren och ligger beträffande den del av år 1958, för vilken uppgifter om fetthalten finnes tillgängliga, 0,05 procentenheter högre än föregående år. Detta förhållande reducerar givetvis i någon mån den sänkande inverkan, som nedgången i mjölkinvägningen har på smörtillverkningen. I samma riktning verkar också det förhållandet, att försäljningen av konsumtionsmjölk från mejeri sedan prishöjningen i januari i år visat nedåtgående tendens. Denna har varit särskilt markerad för mjölk med 3,5 procents fetthalt. Smörtillverkningen beräknades i juni i år mot bakgrunden av då föreliggande tendenser av nämnden till ca 90 000 ton per år. Det föreligger nu knappast anledning att nedräkna denna siffra med mer än ett par tusen ton.

Jordbruksnämnden konstaterar, att vad nämnden anförde i skrivelse den 16 juni 1958 (prop. 1958: B 39) angående den effekt på smörkonsumtionen, som prissänkningen på smör den 5 maj 1958 haft, bekräftats under den tid, som därefter förflutit. Härom anför nämnden vidare.

Ökningen i smörkonsumtionen har kunnat vidmakthållas och försäljningen har som närmare belyses av följande tabell stabiliserats på en förhållandevis hög nivå. Det förefaller därför icke otroligt, att smörkonsumtionen under förutsättning av oförändrade priser på smör och margarin skulle kunna komma att ligga på en nivå, motsvarande och kanske t. o. m. något överstigande 80 000 ton per år, vilket är högre än den siffra, som angavs i nämndens nyssnämnda skrivelse. Det kan i detta sammanhang framhållas, att ökningen i smörförsäljningen mätt i absoluta tal är högre än minskningen i margarinförsäljningen.

Smörkonsumtionen år 1958

	Ton	Index, samma månad 1957 = 100
Januari	4 704	97
Februari	4 190	94
Mars	4 444	94
April	4 296	84
Maj	6 528	133
Juni	6 484	137
Juli	6 847	136
Augusti	6 950	135
September	7 170 ¹	146 ¹

¹ Preliminärt.

I fråga om avsättningsförhållandena på utlandsmarknaderna har enligt jordbruksnämndens uppfattning även bilden ljusnat något sedan försommaren i år. Detta förhållande torde dock, som nämnden närmare belyser i det följande, vara av tillfällig karaktär.

Fortfarande kan endast Storbritannien betecknas som en fast och pålitlig exportmarknad. Efter de åtgärder, som vidtagits från brittiskt håll, är exportkvantiteten emellertid begränsad till 8 500 ton per år och någon ökning härav torde ej vara att påräkna inom den närmaste framtiden. Hittills har, räknat från den 20 maj 1958, då beslutet om kvotering av de svenska smörleveranserna trädde i verkställighet, levererats ca 5 800 ton eller något över två tredjedelar av den fastställda årskvantiteten. F. n. har ett uppehåll i leveranserna måst företagas, främst på grund av den säsongsmässiga minskningen i mjölkinvägningen. Leveranserna beräknas emellertid komma att återupptagas vid månadsskiftet februari—mars 1959. Avsikten är, att den resterande delen av årskvantiteten skall levereras före den 20 maj 1959. Med Sovjetunionen har avtal träffats om export av 2 000 ton, vilken export påbörjades i september detta år och beräknas vara slutförd inom kort. Några ytterligare leveranser till detta land anses ej för tillfället aktuella och tillgängliga uppgifter tyder närmast på att leveransen måste betecknas såsom varande av engångskaraktär. Italien, som i våras helt stängde gränserna för smörimport, har nu åter upptagit denna men med begränsade kvantiteter. Möjligheterna att på denna marknad avsätta svenskt smör i någon större omfattning bedömes såsom mycket små. Västtyskland, som i nuvarande läge måste anses vara en sekundär marknad, sedan den inhemska produktionen därstädes stigit till en förhållandevis hög nivå, har ännu ej återupptagit smörimporten. Enligt tillgängliga uppgifter beräknas knappast någon export till Västtyskland från Sverige bli aktuell förrän efter årsskiftet 1958/59.

Det allmänna läget på den europeiska smörmarknaden bedömes alltjämt såsom bekymmersamt. Den ökning av smörhandeln, som beräknas komma till stånd genom att Italien och Västtyskland åter inträder såsom importörer av smör, bedömes nämligen såsom tillfällig och av säsongmässig karaktär. Å andra sidan har en stegring i de internationella smörpriserna kunnat registreras sedan bottenläget i våras. Sålunda har priserna på danskt smör i Storbritannien successivt stigit från den lägsta noteringen av 3 kr. 16 öre per kg (fritt kaj i London) till 4 kr. 40 öre. Detta senare pris ligger dock ca 60 öre per kg lägre än priset vid samma tid föregående år och ca 1 kr. 60

öre lägre än priset i oktober 1956. För nyzeeländskt smör har återhämtningen i priset varit mindre markerad och prishöjningen uppgår här till ca 40 öre i jämförelse med bottenläget i april—juni. I jämförelse med samma tid föregående år ligger priset nu dock ca 80 öre lägre.

Jordbruksnämnden framhåller därefter, att de åtgärder, som 1958 års A- och B-riksdagar hittills beslutat med anledning av situationen på smörmarknaden, såsom redan erinrats är av tillfällig karaktär. Riksdagens beslut att jämsides med en av Svenska mejeriernas riksförening fr. o. m. den 5 maj 1958 företagen sänkning av mejeripriset på smör med 1 kr. 50 öre ställa allmänna medel till förfogande för att möjliggöra en prissänkning med ytterligare 50 öre per kg gäller sålunda endast t. o. m. utgången av november månad 1958. Vidare gäller beslutet att av statsmedel anslå 1,5 miljoner kr. till en särskild rabattering av smör till allmänna inrättningar med 1 kr. per kg endast till utgången av år 1958. Nämnden tager därför i detta sammanhang upp frågan om de åtgärder, som statsmakterna i fortsättningen bör företaga till stöd för smörpriset, samt anför härom följande.

Avsättningsläget för smörproduktionen i dagens läge är uppenbarligen väsentligt bättre än vad det var våren 1958. Denna förbättring är emellertid så gott som helt att tillskriva den ökade efterfrågan, som uppstått inom landet till följd av smörprissänkningen. På exportsidan måste man nämligen räkna med att det överhuvudtaget icke är möjligt att finna avsättning för kvantiteter, som mera avsevärt överstiger överskottet vid nuvarande inhemsk konsumtion. Såsom framgår av den tidigare redogörelsen är en viss reducering av kostammen f. n. i gång och det är enligt jordbruksnämndens uppfattning önskvärt, att denna utveckling skall fortgå. Den har emellertid ännu ej nått en sådan omfattning, att den kommit att mera påtagligt påverka smörproduktionens storlek. Det synes under sådana förhållanden vara av vikt, att man tills vidare undviker sådana åtgärder, som kan väntas komma att mera avsevärt påverka den inhemska smörförbrukningen och därmed ånyo skapa svårösta eller rent av olösliga överskottsproblem. Marknadsmässigt sett torde det väl få anses möjligt att genomföra en viss prishöjning å smör i konsumentledet utan att dylika överskottsproblem uppstår. Det är dock angeläget, att man här framgår med försiktighet. Riskerna för uppkomsten av nya överskottsproblem skulle visserligen minskas, om man i samband med en dylik höjning även höjde margarinpriset. I detta sammanhang bör emellertid även beaktas, att konsumtionsökningen i fråga om smör visserligen till större delen representerar en förskjutning av konsumtionen från margarin till smör men även och till en ej oväsentlig del representerar en ökning i totalkonsumtionen av matfett, föranledd av det förbilligande av den totala matfettskonsumtionen, som smörprissänkningen medförde. En i samband med en höjning av smörpriset företagen höjning av margarinpriset skulle otvivelaktigt minska eller helt eliminera denna effekt. Det synes vidare önskvärt, att mjölkproduktionen skall komma i åtnjutande av en relativt stor del av de inkomstförbättringar för jordbruket, som kan genomföras i samband med 6-procentregelns utlösning.

Med hänsyn till vad som sålunda anförts ävensom till önskvärdheten av att de prisstegringar å jordbruksprodukter, som 6-procentregelns utlösning kan medföra för konsumenterna, ej skall ökas med en höjning av margarinpriset, har jordbruksnämnden stannat för att förorda, att den nu utgå-

ende statliga prisrabatten å smör skall bibehållas oförändrad intill utgången av innevarande regleringsår och att ett utrymme, som marknadsmässigt kan finnas för en prishöjning å smör, skall utnyttjas för genomförande av en inkomstförbättring för jordbruket i samband med 6-procentregelns utlösning. Jordbruksnämnden konstaterar, att detta självfallet förutsätter en ändring av det villkor, som nu är knutet till den statliga prisrabatten, samt anmäler sin avsikt att i det följande återkomma till denna fråga.

Vad härefter angår frågan om ett eventuellt bibehållande av prisrabatteringen å smör till allmänna inrättningar anför jordbruksnämnden följande.

Vid rabattens införande beräknades, att rabatteringen skulle kunna komma att omfatta en kvantitet av 250 ton i månaden. Under sommarmånaderna hade rabatteringen en ganska begränsad omfattning, bl. a. beroende på att ett flertal allmänna inrättningar då var bundna av tidigare ingångna kontrakt och på att skolorna ej har något inköpsbehov under sommarlovet. Efter hand har rabatteringen emellertid ökat och den beräknas av Svenska mejeriernas riksförening för innevarande månad komma upp i nyss angivna kvantitet, 250 ton. Kostnaden för rabatteringen under tiden juli—december 1958 uppskattas av riksföreningen till 1 200 000 kr. Enligt denna beräkning skulle alltså å de för sagda tid anvisade medlen uppstå ett överskott å omkring 300 000 kr.

Den rabattering, varom här är fråga, utgör enligt jordbruksnämndens uppfattning ett värdefullt stöd för avsättningen av smörproduktionen. Det synes nämnden även med hänsyn till att en viss grad av stabilitet torde vara önskvärd ur de allmänna inrättningarnas synpunkt lämpligast, att rabatteringsverksamheten ej skall avbrytas redan kort tid efter det den verkligen kommit i gång. Med hänsyn härtill förordar nämnden, att även nu ifrågavarande rabattering skall bibehållas intill utgången av nu löpande regleringsår och att för detta ändamål skall — utöver den besparing, som kan uppstå å rabatteringen under innevarande halvår — anvisas ytterligare 1 500 000 kr.

Överenskommelsen mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation

Från de utgångspunkter, som angivits i det föregående, nämligen *dels* att den nuvarande statliga prisrabatteringen å smör ävensom margarinpriset skall bibehållas oförändrade till utgången av innevarande regleringsår och *dels* att såsom riktpunkt beträffande storleken av de inkomstförbättringar, som skall tillföras jordbruket i anslutning till utlösningen av 6-procentregeln skall tagas ett belopp, motsvarande omkring 120 miljoner för år eller för återstoden av regleringsåret i runt tal 100 miljoner kronor, har efter ytterligare överläggningar -- under förbehåll av Kungl. Maj:ts och, i den mån så erfordras, riksdagens godkännande — överenskommelse träffats mellan jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation om det sätt, på vilket den åsyftade inkomstförbättringen skall tillföras jordbruket. Överenskommelsen innebär i sina huvuddrag följande:

	Beräknat in- komsttillskott för återstoden av regleringåret, milj. kr
1) Tilläggsbetalning till odlare med 4 kronor per deciton för leverans av fullgod brödsäd av 1958 års skörd. Samtidigt höjes införselavgiften för råg och vete med 2 kronor per deciton	24
2) Tilläggsbetalning till odlare med 6 öre per kilogram för leverans av oljeväxtfrö av 1958 års skörd	7
3) Höjning av införselavgiften för kött med i genomsnitt 20 öre per kilogram	23
4) Höjning av införselavgiften för ägg med 10 öre per kilogram	6
5) Höjning av införselavgiften för matpotatis med 2 öre per kilogram	11,5
6) Prishöjning för smör	16,5
7) Tillskott till S.M.R:s regleringskassa ur anslaget till prisreglerande åtgärder	12
<hr/>	
Summa miljoner kronor 100,0	

Såsom tidigare nämnts skall enligt gällande system vid justering av importavgifterna i anledning av en utlösning av 6-procentregeln till utgångspunkt tagas en för alla varor lika stor procentuell förändring av avgifterna. Beträffande sättet för genomförande av den nu avsedda inkomstförbättringen har det emellertid ansetts nödvändigt att i första hand anlägga marknads-mässiga synpunkter.

Det kan nämnas, att gällande prisgränser för produkterna icke kommer att förändras till följd av den nu träffade överenskommelsen.

Innebörden av de avsedda höjningarna av införselavgifterna för ägg och matpotatis finner jordbruksnämnden ej behöva särskilt utvecklas. I fråga om den närmare innebörden av överenskommelsen i övrigt anför nämnden följande.

Brödsäd

Jordbruksnämnden anför, att beträffande brödsäden överenskommelsen innebär, att införselavgiften för råg och vete omedelbart höjes med 2 kr. per dt från nuvarande 7 kr. 35 öre till 9 kr. 35 öre per dt. Som följd härav bör en förhållandevis lika stor höjning ske av införselavgifterna för mjöl och gryn av råg och vete, d. v. s. från nuvarande 11 kr. per dt till 13 kr. 50 öre per dt. Nämnden upplyser vidare, att enligt överenskommelsen skall jordbrukarna för all till spannmåls- och utsädeshandlare eller kvarnar levererad fullgod brödsäd av 1958 års skörd erhålla en tilläggsbetalning av 4 kr. per dt. Denna tilläggsbetalning skall ske genom försorg av Svensk spannmålshandel, ekonomisk förening, och finansieras av tillgängliga för-malningsavgiftsmedel. Odlarleveranserna av fullgod brödsäd av 1958 års skörd beräknas av nämnden komma att uppgå till sammanlagt omkring

600 000 ton råg och vete. Nämnden framhåller, att beräkningen givetvis är osäker, då man ännu icke vet, vare sig hur stora de sammanlagda leveranserna av fullgod och icke fullgod vara kommer att bli eller hur stor del av dessa leveranser, som kommer att utgöras av brödsäd, som uppfyller kvalitetsfordringarna för fullgod vara. För en tilläggsbetalning med 4 kr. per dt för beräknade 600 000 ton skulle emellertid åtgå 24 miljoner kr. Samtidigt beräknar nämnden, att i förmalningsavgifter under året kommer att inflyta omkring 32 miljoner kr. Detta belopp torde enligt nämnden endast till en mindre del komma att åtgå för det ändamål, för vilket förmalningsavgifterna närmast är avsedda, nämligen täckande av exportförluster på överskott av inhemsk brödsäd. Kostnaden för den här föreslagna tilläggsutbetalningen till odlarna kan sålunda enligt nämndens mening utan svårighet täckas på sätt här angivits.

Nämnden framhåller vidare, att det — genom att avgiftsutbetalningen till odlarna finansieras med anlitage av tillgängliga förmalningsavgiftsmedel och sålunda ej påverkar salupriset på inhemsk brödsäd — har förutsatts, att de här angivna åtgärderna i och för sig ej skall behöva påverka det inhemska mjölpriset i höjande riktning.

Oljeväxter

Beträffande oljeväxterna är enligt jordbruksnämnden innebörden av överenskommelsen, att en tilläggsbetalning skall göras på 1958 års skörd av andra oljeväxter än linfrö med 6 öre per kg för frövara med 47 procent fetthalt i torrsubstansen och 18 procent vattenhalt. Då skörden av här avsett oljeväxtfrö uppskattas till 115 000 ton, tillföres jordbruket härigenom ca 7 miljoner kr. För täckande av denna tilläggsbetalning skall Sveriges oljeväxtintressenter, förening u. p. a., äga disponera tillgängliga införselavgiftsmedel. Någon förändring av gällande bestämmelser om införselavgift för fettvaror erfordras enligt nämnden icke för genomförandet av denna tilläggsbetalning.

Kött

Jordbruksnämnden anför, att överenskommelsen vidare innebär, att införselavgifterna för kött skall höjas med i genomsnitt 20 öre per kg. Avgifterna för ostyckat nöt-, häst- och fårkött skall höjas med 23 öre per kg och avgiften för ostyckat kalvkött med 10 öre per kg. Överenskommelsen förutsätter vidare, upplyser nämnden, att införselavgifterna för levande storboskap, kalv, får och häst med tillämpning av gällande regler skall uppräknas med belopp, som grundas på avgiftshöjningarna för resp. slag av kött. Nämnden erinrar vidare, att även för andra varuslag än de nu nämnda en höjning av införselavgiften på ostyckat kött får konsekvenser. Enligt riksdagens beslut skall nämligen för benfritt kött och fläsk, styckningsdetaljer med ben, organ och inälvor, andra ätbara djurdelar samt konserver innehållande kött och fläsk införselavgifterna utgöra 150 procent av det ovägdade medeltalet av införselavgiften för nötkött och fläsk. Ifrågavarande avgift, som f. n. utgår med 125 öre per kg kommer sålunda att höjas till 142,5 öre per kg. I följande

tablå lämnar nämnden en förteckning över samtliga de höjningar av importavgifterna för köttvaror av olika slag, som bör företagas till följd av den nu träffade överenskommelsen.

Stat.nr	Varuslag	Föreslagen införselavgift för 100 kg, kr.	Nuvarande införselavgift, kr./100 kg
1—3: 2	Hästar	48: 50	34: 50
4—7: 1	Kor, oxar, tjurar och ungnöt	59: —	45: 50
7: 2	Kalvar	74: 50	68: —
8	Får	64: —	52: 50
	Kött, färskt, kylt eller fryst:		
15: 1	av får, hela och halva kroppar	128: —	105: —
17: 1	av häst, hela, halva och fjärdedels kroppar	81: —	58: —
19: 1	av storboskap, hela, halva och fjärdedels kroppar ..	102: —	79: —
19: 3	av kalv, hela och halva kroppar	115: —	105: —
15: 2, 16, 17: 2, 18, 19: 2, 19: 4, 20, 23: 1, 25: 3, 26: 1, 26: 3, 281: 2, 314, 321: 7—8	Kött eller fläsk, styckat, rökt eller saltat; ätbara djurdelar, charkuterivaror och konserver av kött eller fläsk	142: 50	125: —

Prishöjning på smör och tillskott till Svenska mejeriernas riksförenings regleringskassa

Såsom jordbruksnämnden tidigare framhållit, är det enligt nämndens uppfattning marknadsmässigt möjligt att höja det nu gällande smörpriset, utan att man därmed behöver riskera en sådan nedgång av smörkonsumtionen, som på nytt skulle skapa avsättningsproblem. Nämnden upplyser, att jordbrukets förhandlingsdelegation förklarar sig dela denna uppfattning men samtidigt framhållit, att det enligt förhandlingsdelegationens uppfattning är synnerligen angeläget, att man framgår med stor försiktighet, så att den gynnsamma effekt på smöravsättningen, som vunnits genom smörprissänkningen och som erhållits genom att jordbruket påtagit sig ett betydande inkomstbortfall, ej skall gå förlorad. Med beaktande av dessa synpunkter har nämnden och förhandlingsdelegationen uppnått enighet om att man i förevarande sammanhang bör räkna med att jordbruket genom prishöjning på smör på den inhemska marknaden skall kunna för tiden den 1 december 1958—den 31 augusti 1959 tillföras ett belopp av 16,5 miljoner kr. Såsom tidigare nämnts har härvid förutsatts, att den särskilda stalliga smörsubventionen med 50 öre per kg skall bibehållas under nämnda tid. Det villkor, som nu är knutet till subventionen, bör emellertid enligt nämndens förslag i anslutning till den nu träffade överenskommelsen ändras så, att detsamma ej skall utgöra hinder för Svenska mejeriernas riksförening att höja mejeripriset i den utsträckning, som erfordras för att jordbruket vid försäljningen

av smör på den inhemska marknaden under tiden december 1958—augusti 1959 skall erhålla ett inkomsttillskott av omkring 16,5 miljoner kr. jämfört med nu gällande försäljningspris.

Med hänsyn till den betydelse, som mjölkproduktionen har för det mindre jordbruket, och till att den försämring av sagda produktions lönsamhet, som ägt rum under det senaste året blivit särskilt kännbar för det mindre jordbruket, har det, anför jordbruksnämnden, syntts önskvärt, att det belopp å 12 miljoner kr., som efter vidtagandet av övriga i det föregående nämnda åtgärder återstår att tillföra jordbruket, skall komma mjölkproduktionen och därmed i första hand det mindre jordbruket till godo. Detta skall enligt överenskommelsen ske på så sätt, att ur de medel, som finnes tillgängliga på anslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, ett belopp av 12 miljoner kr. tillföres Svenska mejeriernas riksförenings regleringskassa för att disponeras på sätt som, efter förslag av riksföreningen, godkännes av nämnden. Då enligt nämndens beräkningar besparingar kan uppstå på sagda anslag — främst till följd av att medelsåtgången för statliga pristillägg till följd av nedgången i mjölkinvägningen synes bli ej oväsentligt lägre än som tidigare antagits — anser nämnden någon särskild medelsanvisning för täckande av denna utgift i vart fall f. n. ej vara erforderlig.

Jordbruksnämnden anmäler i detta sammanhang, att det under de diskussioner, som förts angående läget på smörmarknaden och angående marknadsläget för mjölk och mjölkprodukter överhuvudtaget, av de i överläggningarna deltagande representanterna för Svenska mejeriernas riksförening upplysts, att man från sagda organisations sida icke avser att under återstoden av innevarande år företaga någon allmän höjning av priset på konsumtionsmjölk.

Kostnadsberäkning m. m.

Beträffande medelsbehovet för den fortsatta smörrabatteringen anför jordbruksnämnden följande.

I enlighet med riksdagens beslut har Kungl. Maj:t tidigare till prisrabatterning av smör, utöver den särskilda smörrabatteringen till allmänna inrättningar, anvisat dels för budgetåret 1957/58 ett förslagsanslag på 5 700 000 kr. avseende prisrabatterning för tiden 5 maj—30 juni 1958, dels för budgetåret 1958/59 ett förslagsanslag på 15 300 000 kr. avseende prisrabatterning för tiden juli—november 1958. Ifrågakostnader har för förstnämnda tid uppgått till sammanlagt 6 275 307 kr. För tiden juli—augusti 1958 har kostnaderna för prisrabatteringen utgjort tillhoppa 6 922 000 kr. För månaderna september—november 1958 beräknas kostnaderna till sammanlagt 10 300 000 kr. För 5-månadersperioden juli—november 1958 skulle ifrågakostnader alltså uppgå till sammanlagt ca 17 200 000 kr.

För tiden december 1958—augusti 1959 har jordbruksnämnden enligt visat i samråd med Svenska mejeriernas riksförening gjorda beräkningar, varvid hänsyn tagits till den nu träffade prisuppgörelsens inverkan på smör-

konsumtionen, beräknat den inhemska försäljningen av smör till ca 58 000 ton. Vid en oförändrad prisrabattering under sistnämnda tid av 50 öre per kg kan kostnaderna härför beräknas till 29 000 000 kr. För prisrabattering av smör torde sålunda, därest denna rabattering i enlighet med vad nämnden nu förordat bibehålles under tiden december 1958—augusti 1959, å tilllägsstat till riksstaten för budgetåret 1958/59 till fortsatt prisrabattering av smör böra anvisas ytterligare 29 000 000 kr.

Enligt jordbruksnämndens förut framförda förslag bör för den särskilda prisrabatteringen för smör vid försäljning till allmänna inrättningar för tiden januari—augusti 1959 beräknas ett belopp av 1 500 000 kr. Det synes nämnden lämpligt, att jämväl detta belopp anvisas under förenämnda tilläggsstatsanslag. Sammanlagt skulle sålunda under nämnda anslagstitel erfordras ett anslag av 30 500 000 kr.

Vidare upplyser jordbruksnämnden, att av de i överenskommelsen angivna åtgärderna tilläggsutbetalningen för oljeväxtfrö kan genomföras inom ramen av gällande regleringsbestämmelser. Med hänsyn till det bemyndigande, som lämnats av riksdagen sommaren 1958, torde enligt nämndens mening likaså tilläggsutbetalningen för brödsäd kunna genomföras utan att frågan underställes riksdagens prövning. Vad angår höjningen av vissa införselavgifter erfordras med hänsyn till innebörden av gällande riksdagsbeslut ej heller någon prövning av riksdagen. Däremot anser sig nämnden — på grund av de maximeringar, som gäller enligt Kungl. Maj:ts kungörelser 1956: 414 och 1958: 392 samt Kungl. Maj:ts brev till jordbruksnämnden den 25 oktober 1957 (SFS 1957: 579) — icke kunna för andra varor än ägg utan Kungl. Maj:ts bemyndigande fastställa införselavgifter av den storlek, som erfordras för genomförande av den träffade prisöverenskommelsen. Frågorna om fortsatt prisrabattering på smör samt om utbetalande av medel till Svenska mejeriernas riksförenings prisregleringskassa finner nämnden givetvis vara nödvändigt att underställa riksdagens prövning.

Departementschefen

Såsom framgår av den förut återgivna, av statens jordbruksnämnd lämnade redogörelsen har jordbruksnämnden fört förhandlingar med jordbrukets förhandlingsdelegation om prisreglerande åtgärder på jordbrukets område i anledning av dels att den i nu gällande system för prisregleringen på jordbruksprodukter ingående 6-procentregeln utlösts, dels att giltighetstiden för den av 1958 års B-riksdag beslutade prisrabatteringen av smör utlöper med utgången av november månad 1958. Förhandlingarna har den 22 oktober 1958 resulterat i en överenskommelse, som sammanfattningsvis innebär, att jordbruket skall tillföras ett belopp, som för helt år beräknats till 120 000 000 kronor eller för de 10 månader, som återstår intill den 1 september 1959, till 100 000 000 kronor.

Enligt överenskommelsen erhåller jordbrukarna för all leverans till

spannmåls- och utsädehandlare eller kvarnar av fullgod brödsäd av 1958 års skörd samt för andra oljeväxtfröer av 1958 års skörd än linfrö en tilläggsbetalning av 4 kronor per deciton respektive 6 öre per kilogram. För återstoden av innevarande regleringsår väntas dessa tilläggsbetalningar tillföra jordbruket för brödsäden 24 000 000 kronor och för oljeväxterna 7 000 000 kronor eller sammanlagt 31 000 000 kronor. Pristilläggen avses skola utbetalas av tillgängliga förmalningsavgiftsmedel respektive tillgängliga införselavgiftsmedel för fettvaror. Åtgärderna beträffande brödsäden har förutsatts icke skola i och för sig behöva påverka det inhemska mjölpriset i höjande riktning. I fråga om oljeväxterna erfordrar anordningen icke någon förändring av införselavgiften. För kött höjes enligt överenskommelsen införselavgifterna med i genomsnitt 20 öre per kilogram, vilket väntas tillföra jordbruket 23 000 000 kronor. För ägg och potatis höjes införselavgifterna med 10 respektive 2 öre per kilogram. Jordbruket väntas härav erhålla sammanlagt 6 000 000 respektive 11 500 000 kronor. Vidare innebär överenskommelsen, att priset på smör — med intill den 1 september 1959 oförändrad statlig prisrabatt på smör av 50 öre per kilogram samt oförändrat margarinpris — från och med den 1 december 1958 får höjas så mycket, att jordbruket under tiden fram till den 1 september 1959 tillföres 16 500 000 kronor. Höjningen förutsättes kunna komma att variera vid olika tider beroende på marknadsläget. Återstoden av det för innevarande regleringsår beräknade beloppet eller 12 000 000 kronor avses skola tillföras jordbruket på så sätt, att ett belopp av denna storlek av anslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område tillföres Svenska mejeriernas riksförenings regleringskassa för att därifrån utbetalas till mjölkproducenterna och därmed i första hand komma det mindre jordbruket till godo.

Kungl. Maj:t, som i detta sammanhang ej finner anledning taga ställning till tolkningen av innebörden av 6- och 25-procentreglerna, har såsom förut nämnts för Sin del godkänt överenskommelsen och utfärdat kungörelse om erforderliga höjningar av de högsta införselavgifter, som får uttagas för köttvaror (även levande djur), potatis, vete och råg samt mjöl därav. För ägg erfordras icke något nytt bemyndigande.

Enligt jordbruksnämndens uppfattning är det nu möjligt att höja det gällande priset på smör utan att därmed behöva riskera en sådan nedgång av smörkonsumtionen, som på nytt skulle skapa avsättningsproblem. Med beaktande av vissa av jordbrukets förhandlingsdelegation framförda synpunkter om försiktighet vid prishöjningar på smör har nämnden och förhandlingsdelegationen, som nyss nämnts, i överenskommelsen räknat med att jordbruket genom prishöjningar på smör på den inhemska marknaden skall för tiden 1 december 1958—31 augusti 1959 tillgodogöra sig ett belopp av 16 500 000 kronor. Därvid har förutsatts, att den sedan den 5 maj 1958 utgående statliga prisrabatten av 50 öre per kilogram skall bibehållas under samma tid. Prisrabatten utgår för närvarande endast under den tid, under vilken Svenska mejeriernas riksförenings riksnoter för runmärkt smör ligger minst 2 kronor per kilogram under noteringen per

den 30 april 1958. I anslutning till den nu träffade överenskommelsen föreslås nämnda villkor ej skola utgöra hinder för Svenska mejeriernas riksförening att höja riksnoteringen i den utsträckning, som erfordras för att jordbruket vid försäljningen av smör på den inhemska marknaden under tiden december 1958—augusti 1959 skall erhålla ett inkomstillskott av omkring 16 500 000 kronor jämfört med nu gällande försäljningspris. Kostnaderna för den statliga prisrabatteringen av smör under sistnämnda tidsperiod har av jordbruksnämnden beräknats till 29 000 000 kronor.

Mot vad sålunda överenskommit och föreslagits har jag intet att erinra.

I enlighet med beslut av riksdagen under innevarande år disponerar jordbruksnämnden av reservationsanslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1958/59 ett belopp av 1 500 000 kronor för rabattering av smör till allmänna inrättningar under tiden juli—december 1958. Rabatteringen utgör enligt jordbruksnämndens uppfattning ett värdefullt stöd för avsättningen av smör. Även med hänsyn till att en viss grad av stabilitet torde vara önskvärd ur de allmänna inrättningarnas synpunkt finner nämnden det lämpligast att förorda, att rabatteringsverksamheten bibehålles intill utgången av augusti 1959.

För min del finner jag förslaget böra tillstyrkas. Jag har ej heller något att erinra mot att för ifrågavarande rabattering — i enlighet med nämndens förslag — beräknas ett belopp av 1 500 000 kronor samt att per den 31 december 1958 förefintlig behållning å medel, som tidigare ställts till nämndens förfogande för rabattering av smör till allmänna inrättningar, användes för dylik rabattering under tiden januari—augusti 1959.

Jordbruksnämnden har föreslagit, att det för fortsatt prisrabattering av smör erforderliga beloppet å $(29\,000\,000 + 1\,500\,000 =)$ 30 500 000 kronor skall anvisas som ett förslagsanslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1958/59, benämnt Fortsatt prisrabattering av smör. Vad gäller anslagsanvisningens storlek har jag ingen erinran. Av budgettekniska skäl bör anslaget i fråga emellertid upptagas som reservationsanslag.

Den försämring av mjölkproduktionens lönsamhet, som ägt rum under det sistlidna året, har blivit särskilt kännbar för det mindre jordbruket. Jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation har därför funnit det önskvärt, att det belopp å 12 000 000 kronor, som efter vidtagandet av övriga förut nämnda åtgärder återstår av det överenskomna rambeloppet å 100 000 000 kronor för innevarande regleringsår, skall komma i första hand det mindre jordbruket till godo. Detta förslag har jag funnit mig böra biträda. Jag har ej heller något att erinra mot att nämnda belopp i enlighet med överenskommelsen tillföres Svenska mejeriernas riksförenings regleringskassa ur de medel, som finnes tillgängliga under anslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. Enligt vad jordbruksnämnden upplyst beräknas medel bli tillgängliga under nämnda anslag bland annat till följd av minskat medelsbehov för statliga pristillägg på grund av nedgång i mjölkinvägningen. Någon ny medelsanvisning över budgeten är således icke erforderlig. Förslaget innebär vidare, att ifråga-

varande belopp skall disponeras på sätt som, efter förslag av riksför-
eningen, godkännes av jordbruksnämnden. Jag förutsätter, att frågan om
dispositionen av beloppet, innan sådant godkännande lämnas, av jordbruks-
nämnden underställes Kungl. Maj:t.

I detta sammanhang torde böra nämnas, att frågan om mjölkprodukters
avsättning för internationell hjälpverksamhet, vilken fråga närmare behand-
lats i propositionen 1958: B 39, fortfarande är föremål för undersökningar.
Enär beredningen av spørsmålet sålunda ännu icke kunnat avslutas, kan
några förslag icke nu föreläggas riksdagen.

Vidare torde i detta sammanhang böra anmälas, att Kungl. Maj:t i anled-
ning av jordbruksutskottets utlåtande 1958: B 8 över propositionen 1958: B
39, vilket utlåtande lämnades utan erinran från riksdagens sida, den 28 juli
1958 anbefalldes jordbruksnämnden att till Kungl. Maj:t skyndsamt inkom-
ma med redogörelse för den utredning rörande den framtida mjölkproduk-
tionen och avsättningen av mjölk och mjölkprodukter, som uppdragits åt
jordbruksnämnden, ävensom med förslag till åtgärder för att intensifiera
utredningsarbetet och ge detsamma en så allsidig inriktning som möjligt.
Från jordbruksnämnden har jag under hand inhämtat, att nämnden inom
kort kommer att avlåta skrivelse i ärendet samt att nämnden förutsätter bland
annat, att det arbete, som nu bedrivs av en på utredningens förslag tillsatt
arbetsgrupp inom lantbrukshögskolans ekonomiska institutioner, får fort-
sätta. Nämnden har vidare under hand meddelat, att den kommer att ut-
trycka önskemål om att det forskningsarbete på mejeriområdet, som nu stö-
des av Svenska mejeriernas riksförening, måtte kunna fortsätta och bedri-
vas med tillräckliga resurser. Nämnden kommer vidare givetvis att liksom
hittills följa produktions- och konsumtionsutvecklingen samt vidtaga eller
föreslå de åtgärder, som utvecklingen kan ge anledning till.

Jag har på detta sätt velat anmäla frågans nuvarande läge. Det är min
avsikt att även i fortsättningen följa spørsmålet.

Under återopande av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Kungl.
Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels till Fortsatt prisrabatterning av smör å tilläggsstat I
till riksstaten för budgetåret 1958/59 under nionde huvud-
titeln anvisa ett reservationsanslag av 30 500 000 kronor att
a) till ett belopp av 1 500 000 kronor, jämte förefintlig
behållning å medel, som tidigare ställts till statens jordbruks-
nämnds förfogande för rabatterning av smör till allmänna in-
rättningar, användas för dylik rabatterning enligt hittillsva-
rande grunder under tiden januari—augusti 1959 samt

b) i övrigt användas för allmän prisrabatterning av smör
under tiden december 1958—augusti 1959 i den omfattning
och under de villkor, som angivits i det föregående

*dels bemyndiga Kungl. Maj:t att för i det föregående an-
givet ändamål av det å riksstaten under nionde huvudtiteln*

för budgetåret 1958/59 anvisade reservationsanslaget till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område till Svenska mejeriernas riksförening utbetala ett belopp av 12 000 000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen lämnar Hans Kungl. Höghet Regenten bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

G. Lüzell

Bilaga**PM****angående prisförändringarnas inverkan på jordbrukets ekonomiska läge,
m. m. 1/9 1956—1/9 1958¹**

Vid utformningen av prissystemet för jordbruksprodukterna enligt det s. k. kompromissförslaget våren 1955 fäste man särskild uppmärksamhet vid 3 faktorer, som skulle kunna rubba den inkomstlikställighet man önskade bevara:

1. Priserna på jordbrukets produkter på världsmarknaden kunde förskjutas i sådan grad att inkomstlikställigheten inte kunde vidmakthållas utan att särskilda åtgärder vidtogs.

2. Den inhemska allmänna prisnivån kunde ändras mera väsentligt av annan anledning än att världsmarknadspriserna på jordbruksprodukter förändrades.

3. Rationaliseringen i jordbruket kunde komma att förlöpa i annan takt än den genomsnittliga i andra näringar.

Mot stora rubbningar, som kunde inordnas under de 2 första faktorerna, försökte man gardera sig genom de s. k. 5- och 6-procentreglerna. Något särskilt skydd för jordbruket, om rationaliseringen skulle gå saktare där än i andra näringar, ansåg man sig däremot icke kunna lämna under en löpande prissättningsperiod. Detta problem fick i stället tas upp vid den allmänna översyn av prissystemet, som skall ske vid utgången av varje prissättningsperiod, första gången alltså efter treårsperioden 1. 9. 1956—1. 9. 1959.

Om sålunda rationaliseringstakten icke skall beaktas i samband med de justeringar av prissystemet, som blir aktuella vid 6-procentregelns utlösning, kan det ändock vara av intresse att belysa produktionsökningen per arbetstimme under senare år inom såväl jordbruk som industri. Några uppgifter härom har sammanställts i en artikel i Jordbruksekonomiska Meddelanden, augusti 1958.² Som framgår av denna har för tiden 1952—1956 industris produktivitetsökning (produktionsökning per arbetstimme) utgjort i medeltal 3,9 procent per år, medan motsvarande siffra för jordbruket var 4,2 procent. Mellan 1956 och 1957 har ökningen inom jordbruket fortsatt i ungefär samma takt. Under perioderna 1921—1938 och 1938—1955 ökade produktionen per arbetare i jordbruket med genomsnittligt 2,6 resp. 3,2 procent per år. Ökningen under åren 1952—1957 har sålunda genomsnittligt sett varit större än tidigare. Det är emellertid möjligt, att en viss avmattning har inträtt under den senaste tiden, vilken icke helt kan förklaras av tillfälliga försämringar i skördeutfallet med åtföljande minskning av totalproduktionen. För detta talar, att nedgången i arbetsvolymen nu synes vara mindre kraftig än tidigare utan att detta har märkbart påverkat den totala produktionsvolymen.

¹ Promemoria, utarbetad av 1958 års förhandlingsberedning på jordbrukets område, sluttjusterad den 10 oktober 1958.

² L. Jurén och H. Johansson: Arbetsvolymen och produktiviteten i jordbruket. Jordbruksekonomiska Meddelanden 1958: 8.

Det kan i detta sammanhang tilläggas, att nedgången av arbetsvolymen har varit något svagare för brukningsenheter med 10—20 hektar åker än i genomsnitt för samtliga brukningsenheter. Under tiden 1954—1957 utgjorde sålunda den årliga volymminskningen 3,3 procent för de förra brukningsenheterna mot 3,9 procent i medeltal för samtliga brukningsenheter. Minskningen av lejd arbetskraft har visserligen varit något större i gruppen 10—20 hektar än för samtliga brukningsenheter. Användningen av lejd arbetskraft i gruppen 10—20 hektar är emellertid tämligen obetydlig. Utslagsgivande för utvecklingen har därför varit, att den av brukaren och hans familjemedlemmar i jordbruksdriften insatta arbetskraften icke har visat samma snabba minskningstakt som i medeltal för samtliga storleksgrupper.

Det bör framhållas, att det mått på produktiviteten, som här har använts (produktionsvolym per arbetstimme), självfallet icke ger något fullständigt uttryck för den ekonomiska produktiviteten. För jordbrukets del har den betydande produktionsökningen per arbetstimme under efterkrigstiden möjliggjorts bl. a. tack vare den starkt ökade mekaniseringen. Liknande rationaliseringsprocesser pågår också ständigt inom industrin. Huruvida rationaliseringen har »kostat» mer eller mindre i jordbruket än i industrin är emellertid svårt att bedöma.

För jordbruket tillkommer det förhållandet, att takten i produktionsökningen per arbetstimme har kunnat hållas uppe delvis till följd av att en hel del arbetsuppgifter förts över från jordbruket till andra näringar. Denna överföring sker icke endast till livsmedelsindustrierna (kvarnar, mejerier, slakterier, etc.). Särskilt under senare år har dessutom allt flera uppgifter förts över från jordbrukets egen arbetskraft till specialarbetare i samband med bl. a. de byggnads- och anläggningsarbeten etc., som har kommit till utförande.

I detta sammanhang bör tilläggas att man inom beredningen fäst uppmärksamheten på att den här angivna produktionsökningen per arbetstimme inom industrin — i runt tal 4 procent per år — torde ligga i underkant. Detta skulle bero på att man för verkstadsindustrins del räknar med en schablonmässig ökning av produktiviteten om ca 2,5 procent per år. Denna ökningstakt har erhållits ur undersökningar av ett statistiskt material från 1930-talet, då den allmänna produktivitetsökningen inom industrin var lägre än f. n. Om man förutsätter att produktivitetsökningen inom verkstadsindustrin nu är densamma som för industrin i övrigt, skulle den årliga procentuella ökningen i genomsnitt för hela industrin stiga från ca 4 till ca 5 procent.

A. Använda beräkningsprinciper

Beräkningar har utförts av prisförändringarnas inverkan på jordbrukets ekonomiska läge under 2-årsperioden 1. 9. 1956—1. 9. 1958. Dessa beräkningar har grundats på såväl typkalkyl- som totalkalkylmaterial. Förändringar i rationaliseringstakten i jordbruket jämfört med industrin förutsättes, som tidigare nämnts, icke bliva beaktade vid förevarande justering av jordbrukspriserna. Med anledning härav har följande beräkningsmetoder tillämpats:

a. *Intäktssidan.* Den nominella producentprisindex, som skall tillämpas i samband med 6-procentregeln, har för september i år beräknats till 99,8 (den överenskomna mittprisnivån = 100). Vissa skillnader föreligger i utvecklingen av de priser, som jordbrukarna erhåller (tabellerna 1 och 2), jämfört med de priser, som tillämpas i producentprisindex (tabell 3). Dessa skiljaktigheter är i huvudsak lokaliserade till de animaliska produkterna och

bland dessa framför allt till mejerimjölk och slaktdjursprodukter. Skillnaderna sammanhänger bl. a. med att man i producentprisindex mäter förändringarna i partipriserna, medan man i såväl typ- som totalkalkylen genomgående använder sig av faktiska eller beräknade avräkningspriser. En analys av skillnaderna lämnas i bilagorna A och B.

Beredningen har utgått från det förhållandet, att nominella producentprisindex f. n. ligger på praktiskt taget samma nominella nivå som den överenskomna mittprisinivån. I den mån ökade kostnader vid förädlingen vid mejerier och slakterier uppkommit under den betraktade 2-årsperioden (vilka kostnadsförändringar icke avspeglas i partipriserna) skall dessa förändringar beaktas i de följande kalkylerna. Vidare bör exportförlusternas förändringar beaktas i den mån de icke redan påverkar de i producentprisindex använda priserna.

Alternativt skulle man vid beräkningarna på intäktssidan kunna utgå från producentpriser (avräkningspriser etc.). I princip bör resultatet därvid bli detsamma som vid den här tillämpade metodiken. Vissa praktiska svårigheter skulle emellertid uppstå vid det alternativa beräkningssättet, främst beroende på att man vill mäta prisutvecklingen mellan början och slutet av 2-årsperioden 1. 9. 1956—1. 9. 1958, d. v. s. mellan de båda septembermånaderna 1956 och 1958. Mer eller mindre tillfälliga förändringar i betalningsförmågan och avgiftsuttagandet hos exempelvis mejerier och slakterier bör då elimineras. Detta kan emellertid icke ske med någon större exakthet, i vart fall icke utan mycket ingående undersökningar. Beredningen har därför stannat för att tillämpa den förra enklare metodiken.

Vad angår mejerikostnaderna är den verkliga kostnadsutvecklingen under 2-årsperioden ännu icke känd, varför man varit hänvisad till att undersöka utvecklingen med användning av prisindex. Den på så sätt beräknade procentuella kostnadsökningen har under perioden 1. 7. 1956—1. 7. 1958 uppgått till 4,7 procent. Därvid har sålunda ej beaktats förändringarna i effektiviteten och kapacitetsutnyttjandet. Beträffande den senare faktorn torde några större skillnader icke föreligga mellan hösten 1956 och hösten 1958. En del mejerier har emellertid lagts ner under perioden, vilket i och för sig bör ha ökat kapacitetsutnyttjandet vid de kvarvarande mejerierna. I fråga om effektiviteten har beredningen utgått från att en viss förbättring äger rum på längre sikt. Hur stor denna är har icke kunnat bedömas. Tydligt är dock, att den med prisindex beräknade kostnadsökningen för 2-årsperioden väl kan ha kompensrats genom ökad rationalisering av mejeridriften, även om denna skulle ha gått mindre snabbt än i genomsnitt för hela industrin. Beredningen har mot bakgrunden av dessa överväganden ansett, att någon reduktion för förändrade mejerikostnader icke bör göras i förevarande sammanhang.

Även i fråga om slakterikostnaderna torde ökade kostnader för löner, förnödenheter m. m. i stort sett ha neutraliserats av ökad rationalisering. I sammanhanget bör tilläggas, att den ökade fläskproduktionen under perioden i och för sig bör ha medfört, att kostnaderna per kg fläsk har minskat (de fasta kostnaderna slås ut på en större kvantitet).

Vad därefter angår exportförlusterna har beredningen utgått ifrån att någon fullständig avstämning av importavgiftsmedel och redogörelse för dessa medels användning icke behöver företagas nu utan först vid övergången till en ny prissättningsperiod, d. v. s. från den 1 september 1959. Beredningen har utgått från följande förenklade metod vid den nu aktuella justeringen av jordbrukspriserna:

Förväntade exportkvantiteter och förväntade exportförluster per enhet under 1958/59 utgör den ena av utgångspunkterna. De kostnadsbelopp, som

beräknas med användning av dessa uppgifter reduceras med förväntade importavgiftsmedel för fodermedel under samma år. Nettosumman jämförs med exportförlusterna per den 1 september 1956, varvid priser för september detta år till producenterna resp. vid export tillämpas, medan kvantitetsunderlagen utgöres av den faktiska exporten under de 6 månaderna före och efter den 1 september (i analogi med beräknings sättet i de s. k. centrerade kalkylerna). Även här görs avdrag för influtna importavgifter för fodermedel, beräknade på enahanda sätt. I den mån de för 1958/59 beräknade exportförlusterna (netto) skiljer sig från motsvarande förluster i den centrerade kalkylen bör skillnadsbeloppet beaktas i de slutliga kalkylerna.

Beräkningar av exportförlusterna redovisas i tabell 4. Enligt denna uppkommer en ökning med 3,4 miljoner kr., vilket belopp bör avräknas på intäktssidan.

b. Kostnadssidan. I typkalkylen har man utgått från värdevolymer i 1952/53 års prisnivå för samtliga kostnadsposter utom för arbetskostnaderna, där antalet manstimmar för samma år använts. Kostnadsutvecklingen under perioden 1. 9. 1956—1. 9. 1958 har beräknats med användning av olika slag av prisindex. I totalkalkylen har volymerna hämtats ur den centrerade kalkylen per 1. 9. 1956, medan kostnadsutvecklingen beräknats med användning av samma prisindex som i typkalkylen. I fråga om båda kalkylerna gäller sålunda, att de utgår från fasta volymer. De är följaktligen avsedda att ge ett renodlat uttryck för prisutvecklingen under perioden. — Det statistiska underlaget redovisas i tabellerna 1 och 2.

Den totala arbetskostnadsposten ingår i kalkylerna som en konstant (lika stor den 1. 9. 1956 och den 1. 9. 1958). Rationaliseringen har sålunda icke beaktats. Tankegången är vidare den, att den rationalisering, som i verkligheten förekommit, har gjort det möjligt att höja den i kalkylen icke beaktade arbetsersättningen för såväl lejd som egen arbetskraft.

En intressant fråga är huruvida någon del av lönehöjningarna inom industrin bör beaktas i förevarande sammanhang. Detta skulle kunna övervägas i det fall att den allmänna löneflyttningen under perioden i fråga visat en större stegring än ökningen i produktiviteten i och för sig kan ha medgivit. Denna fråga skall beröras i det följande.

c. Industrierbetarlönen. Den genomsnittliga timförtjänsten i kronor för vuxna manliga industriarbetare i ortsgrupp 2 beräknas ha ökat med 11,5 procent under tiden 1. 9. 1956—1. 9. 1958. Vid inkomstjämförelser skall emellertid icke timlönen utan årslönen komma till användning. Vissa justeringar till följd av variationer i arbetslösheten, använd övertid och total arbetstid per vecka måste därför göras. Ökad arbetslöshet under perioden beräknas ha medfört en minskning med drygt 0,5 procentenheter. Ungefär 30 procent härav kompenseras emellertid genom arbetslöshetsersättningar. Å andra sidan har övertidsarbetet minskat under perioden, motsvarande en eller ett par tiondels procentenheter av den totala löneökningen. De nu nämnda faktorerna har antagits ge en total minskande effekt, motsvarande 0,5 procentenheter av lönestegringen. Vidare har arbetstiden per vecka under perioden sjunkit med i genomsnitt 1 timme, motsvarande 2,2 procentenheter av lönestegringen. Med tillämpning av nämnda justeringsposter har ökningen av den genomsnittliga årslönen under perioden beräknats till $(11,5 - 0,5 - 2,2 =) 8,8$ procent.

Som förut nämnts har produktionen per arbetstimme under senare tid stigit med omkring 4 procent per år räknat för hela industrin. Löneökningen skulle sålunda för 2-årsperioden ha överstigit produktivitetsökningen med 0,8 procent. Räknar man bort verkstadsindustrin (eller antar att den-

na under senare år i verkligheten visat samma produktivitetsökning som industrin i övrigt) blir produktionsökningen per arbetstimme, som förut nämnts, omkring 5 procent per år. Med denna utgångspunkt skulle sålunda löneökningen under 2-årsperioden ha understigit produktivitetsökningen med 1,2 procent.

Av det förestående framgår, att ökningen i årslönen under 2-årsperioden i stort sett svarat mot den ökade produktionen per arbetstimme. I vart fall gäller detta om den årliga produktionsökningen legat någonstans mellan de värden av 4 och 5 procent som angivits. Två faktorer förtjänar emellertid närmare belysning. Den ena gäller i vad mån arbetstidsförkortningen påverkar produktionsresultatet per år räknat. Den andra i vad mån mot produktionsökningar svarande lika stora löneökningar kan förutsättas leda till inflationistiska tendenser i samhällsekonomin.

Vad angår verkningarna av en arbetstidsförkortning har 1955 års långtidsutredning (SOU 1956:53) stannat för det antagandet, att en förkortning med 3 timmar per vecka (= 6,6 procent minskning av arbetstiden) kommer att motsvaras av en minskning av produktionen med 4 procent. Enligt utredningens beräkningar inrymmer härvidlag ett antagande om en viss ökning av de individuella arbetsinsatserna. Utredningen har dock icke utslutit den möjligheten, att det antagna bortfallet av produktionen skall ytterligare kompenseras av ökade individuella arbetsinsatser. — För den i förevarande sammanhang behandlade perioden 1. 9. 1956—1. 9. 1958 har arbetstidsförkortningen fått effekt under mindre än ett års tid.

Beträffande den andra frågan har inom beredningen framförts resonemang, som utgår från att en ökning av den fysiska produktiviteten (produktion per arbetstimme) även kan ge utrymme för en lika stor ökning av den ekonomiska produktiviteten. Tankegången är att en, låt säga, 4-procentig ökning av produktionen per arbetstimme bör möjliggöra icke blott en lika stor procentuell ökning av arbetskostnaderna utan också en lika stor ökning av kostnaderna för produktionsmedlen i övrigt, alltså även för det erforderliga kapitalet. Man utgår här från att det för rationaliseringen ökade behovet av investeringar icke behöver ha större relativ storleksordning än ökningen i det slutliga produktionsresultatet per arbetstimme och man kan till stöd härför åberopa den faktiska ökningstakten i investeringarna under senare år.

Vidare har anförts, att industrin som helhet ej endast framställer slutprodukter utan även halvfabrikat och kapitalvaror. Det skulle därför vara tänkbart, att kostnaderna för rationaliseringen är större för enskilda produktionsgrenar än för industrin i dess helhet.

Mot detta står det faktum, att man vid sidan av de löne- och produktivitetsökningar, som inträffat under senare år, även har fått inregistrera en allmän prishöjning i konsumentledet. Denna har visserligen till stor del förorsakats dels av ökade indirekta skatter och taxor, dels av att rationaliseringstakten för den del av den samhällsekonomiska aktiviteten, som ligger utanför industrin och jordbruket, sannolikt har ökat i ganska begränsad omfattning. Även med hänsyn härtill torde emellertid en viss del av prisstegringen icke kunna förklaras på annat sätt än att man i löner tagit ut något mera än vad produktionsresurserna medgivit och/eller att företagen och handeln tagit ut alltför stora belopp för konsolidering och vinst.

B. Metod för beräkning av prisförändringarnas effekt

! totalkalkylmaterialet framkommer kostnadsförändringarna direkt i absoluta belopp. När totalkalkylen tidigare användes som prissättningsinstrument överfördes den sammanlagda kostnadsförändringen »till inkomst-

sidan», varvid en viss reduktion av beloppet ägde rum. (Anledningen härtill var att man vid prissättningen syftade till att åstadkomma samma relativa utveckling av intäkter och kostnader, räknat från ett visst basår, och att den absoluta intäktssumman i basen var något lägre än kostnadssumman.) Någon nedräkning av kostnadsbeloppet synes icke vara motiverad i detta sammanhang, enär man nu söker få ett uttryck för den absoluta kostnadsökningen.

I typkalkylen uttryckes kostnadsökningen per gård i procent av gårdens totala intäktssumma. Vidare görs ett procentuellt tillägg, motsvarande ökningen av exportförlusterna enligt totalkalkylen. Det erhållna procenttalet appliceras på intäktssumman enligt den centrerade totalkalkylen. Den nu beskrivna metoden för beräkning av prisförändringarnas effekt är analog med beräkningssättet i totalkalkylen *utan* nedjustering av kostnadsökningen.

Jordbrukets intäkter i den centrerade kalkylen utgjorde 4 216,7 miljoner kr. enligt tabell 2. I denna tabell har emellertid icke samtliga intäktsposter medtagits. Tillägg bör göras för varuslagen vårrys, vitsenap, oljelin, spånadsväxter, köksväxter, tobak, militärhästar, ull samt export av levande djur. Dessa poster utgör tillsammans 65,9 miljoner kr. räknat i priser avseende september 1956. Den totala intäktssumman uppgår sålunda till 4 282,6 miljoner kr.

C. Beräkningarnas resultat

Tabellerna 5 och 6 visar de resultat, som erhålls av de tidigare angivna beräkningsmetoderna. Någon direkt redovisning av intäkterna görs icke, enär man utgår från fasta volymer och från producentprisindex, vilken f. n. ligger nästan exakt vid mittprisnivån. Beredningen har emellertid som tidigare nämnts funnit, att justeringar bör göras på intäktssidan i den mån mera betydande förändringar i kostnaderna vid mejerier och slakterier samt förändringar i exportförlusterna jämfört med utgångsläget har inträffat. Det har i praktiken visat sig, att korrektion är erforderlig endast i fråga om den sistnämnda faktorn. Exportförlusterna, beräknade på sätt som tidigare angivits, har stigit med 3,4 miljoner kr., vilken stegring har beaktats i tabellerna 5 och 6 (i typkalkylen med samma procentuella tillägg som beräknas för totalkalkylen eller 0,1 procent av hela intäktssumman).

Enligt totalkalkylmaterialet stiger kostnaderna med omkring 117 miljoner kr. eller 2,5 procent räknat på totala kostnadssumman i september 1956. Motsvarande tal enligt typkalkylen är 137 miljoner kr. (2,9 procent). Att den senare ger något högre resultat beror huvudsakligen på att arbetskostnaderna (som i båda kalkylerna hålls konstanta) upptager en mindre procentuell andel av totalkostnaderna i typkalkylen jämfört med totalkalkylen (45,6 procent jämfört med 56,8 procent enligt totalkalkylen för september 1956).

D. Beräknat och faktiskt utgångsläge den 1 september 1956

Fastställande av importavgifter m. m. i det gällande prissystemet skedd på våren 1956, varvid prognoser fick göras beträffande bl. a. prisutvecklingen för jordbruksprodukterna på utlandsmarknaderna, den inhemska kostnadsutvecklingen i jordbruket och utvecklingen i industriarbetarlönen fram till den 1 september 1956. Beredningen har undersökt, i vad mån resultaten av de uppgjorda prognoserna avvikit från den faktiska utvecklingen. I fråga om jordbrukspriserna har konstaterats, att dessa låg genomsnittligt 2,2 procent över den fastställda mittprisnivån i september 1956. Vad angår

kostnadsutvecklingen inträffade icke några större faktiska förskjutningar från prognostillfället fram till den 1 september. Vad slutligen beträffar industriarbetarlönen ägde en viss ökning rum, vilken dock enligt nu gjorda beräkningar stannade vid 1/2 à 1 procent.

Beredningen har även diskuterat det kvantitetsunderlag, som tillämpats i de centrerade kalkylerna. I typkalkylen baserades detta på de faktiska volymerna under en tidigare följd av år enligt jordbruksekonomiska undersökningen. I totalkalkylen använde man sig av den normproduktion, som kalkylsakkunniga fastställde på våren 1955 (före missväxten) för 1955/56. Vid en jämförelse med den faktiska utvecklingen under de senaste åren förefaller normvolymen relativt låg i typkalkylen, medan den framstår som relativt hög i totalkalkylen. Senare utförda justeringar av totalkalkylens kostnadssida har vidare visat, att vissa volymer (för underhåll och elektricitet) till följd av brister i det statistiska underlaget kommit att upptagas för högt.

Det bör i detta sammanhang erinras om att förändringarna i jordbrukets produktionsvolym är högst olika, om man jämför resultaten för basjordbruket enligt den jordbruksekonomiska undersökningen och för hela jordbruket enligt totalkalkylen. Till en del förklaras detta av att in- och utgående lager av bl. a. fodermedel beaktas i jordbruksekonomiska undersökningen men icke i totalkalkylmaterialet. De svårigheter, som uppkommer, när det gäller att från ett motstridigt material göra sig ett begrepp om vad som skall betraktas som normal skörd, är givetvis betydande. Beredningen ämnar återkomma till detta problem i samband med att förhandlingar tas upp om prissystemets utformning efter utgången av den nu löpande prissättningsperioden.

Tabell 1. Beräkning över intäkter vid jordbruk i storleksgruppen 10—20 ha enligt volymer tillämpade i kalkyl centrerad kring 1 september 1956 och vid priser gällande i september 1956 resp. 1958

Beräkningen avser medelarealen per gård inom storleksgruppen enligt 1951 års jordbruksräkning

Varuslag	Enhet, kg eller kr. ¹	Års-volymer per 1 sept. 1956 ¹	Priser, öre/kg, resp. prisindex med 1952/53 = 100		Årsvärden per gård, kr.		Index sept. 1956 = 100
			sept. 1956	sept. 1958	sept. 1956	sept. 1958	
Höstvete	kg	2 289	41,89	39,29	959	899	93,7
Vårvete	»	1 246	43,85	41,25	546	514	94,1
Råg	»	1 234	37,54	34,94	463	431	93,1
		—	—	—	1 968	1 844	93,7
Havre	»	617	30,08	31,14	186	192	103,2
Korn	»	254	32,34	32,92	82	84	102,4
Ärter	»	223	62,50	58,88	139	131	94,2
		—	—	—	407	407	100,0
Matpotatis	»	3 265	14,45	22,17	472	724	153,4
Fabrikspotatis	»	1 069	10,93	11,41	117	122	104,3
		—	—	—	589	846	143,6
Socketbetor	»	15 160	8,29	7,78	1 257	1 179	93,8
Vall- och rotfruktsfrö	kr.	110	112,7	125,3	124	138	111,3
Höstraps och -rybs	kg	636	72,41	61,40	461	391	84,8
Vårraps och -rybs	»	36	69,56	58,56	25	21	84,0
Senap	»	26	56,82	45,82	15	12	80,0
Linfrö	»	77	75,00	70,00	58	54	93,1
Hampa	»	0	70,00	70,00	—	—	—
		—	—	—	559	478	85,5
Linhalm	»	72	14,90	12,00	11	9	81,8
Hampa	»	42	12,80	13,80	5	6	120,0
		—	—	—	16	15	93,8
Övriga handelsväxter	kr.	185	92,8	91,1	172	169	98,3
Grovfoder	»	57	132	106	75	60	80,0
Diverse	»	1	—	—	1	1	100,0
		—	—	—	248	230	92,7
Summa vegetabilier		—	—	—	5 168	5 137	99,4
Hästar, djurvärde	kr.	90	128,7	143,8	116	129	111,2
dragarbete	»	147	117,0	120,4	172	177	102,9
Nötkreatur, djurvärde	»	2 341	119,9	118,9	2 807	2 783	99,1
mjölk	kg	21 800	43,21	40,86	9 420	8 907	94,6
leveranställagg	kr.	263	—	—	263	263	100,0
diverse	»	28	—	—	28	28	100,0
Svin, djurvärde	kg	1 419	423	357	6 002	5 066	84,4
Får, ull, djurvärde	kr.	30	113,1	119,8	34	36	105,9
Fjäderfä, ägg	kg	395	360	338	1 422	1 335	93,9
Kreatursgödsel	»	3	—	—	3	3	100,0
		—	—	—	20 267	18 727	92,4
Trädgård	kr.	90	92,8	91,1	84	82	97,6
Ersättning för inventarier	»	179	111,9	124,0	200	222	111,6
Efterlikvider	»	99	—	—	99	99	100,0
Diverse	»	0	—	—	0	0	—
Summa totalt		—	—	—	25 818	24 267	94,0

¹ I kg eller i värde räknat i 1952/53 års priser.

Tabell I (forts.). Beräkning över kostnader vid jordbruk i storleksgruppen 10—20 ha enligt volymer tillämpade i kalkyl centererad kring 1/10 1956 och vid priser gällande i sept. 1956 resp. 1958

Beräkningen avser medelarealen per gård inom storleksgruppen enligt 1951 års jordbruksräkning

Kostnadsposter	Värde- volym i 1952/53 års prisnivå (kr.) eller kvantite- ter (mt) per gård	Prisindex med 1952/53 = 100 eller pris per mt		Kostnad per gård, kr.		Index 1956 = 100
		sept. 1956	sept. 1958	sept. 1956	sept. 1958	
Varuförbrukning						
kraftfoder ¹	2 369	97,6	98,4	2 312	2 331	100,8
mejeriavfall	616	100,0	100,0	616	616	100,0
betmassa	45	102,6	86,5	46	39	84,3
övriga fodermedel	129	119,4	121,7	154	157	101,9
Summa fodermedel	—	—	—	3 128	3 143	100,5
utsäde	612	101,6	98,2	622	601	96,6
handelsgödsel						
kvävehaltig	608	90,9	93,1	553	566	100,5
fosforhaltig	507	95,5	84,8	484	430	88,8
kalihaltig	151	118,0	123,6	178	187	105,1
övriga gödselmedel	57	95,9	92,8	55	53	96,4
Summa handelsgödsel	—	—	—	1 270	1 236	97,3
kalk	45	106,7	111,1	48	50	104,1
strömedel	35	121,7	121,7	43	43	100,0
Summa varuförbrukning	—	—	—	5 111	5 073	99,3
Avskrivning och underhåll						
draghästar	58	119,5	142,3	69	83	120,3
ekonomibyggnader	1 486	106,8	110,7	1 587	1 645	103,7
traktorer						
avskrivning	474	97,7	102,1	463	484	104,5
underhåll	207	119,9	134,4	248	278	112,1
övriga inventarier						
avskrivning	1 615	107,4	119,9	1 735	1 936	111,6
underhåll	529	119,9	134,4	634	711	112,1
dikning						
avskrivning	114	122,4	132,1	140	151	107,9
underhåll	48	120,2	122,6	58	59	101,7
vägar och broar	85	98,9	100,3	84	85	101,2
stenröjning	4	112,5	125,4	5	5	100,0
Summa avskrivning och underhåll	—	—	—	5 023	5 437	108,2
Övriga kostnader						
diverse för husdjuren	523	110,8	116,9	579	611	105,5
» » växtodlingen ²	355	86,5	87,2	307	310	100,8
elström	280	119,5	144,1	335	403	120,6
bränn- och smörjoljor	647	95,4	103,2	617	668	108,2
försäkringar	238	100,0	100,0	238	238	100,0
allmänna omkostnader	167	111,0	121,6	185	203	109,5
personbil	314	101,0	106,3	317	333	105,0
maskinlegor	238	112,5	121,5	268	289	108,0
frakter	43	115,9	124,4	50	53	106,0
Summa övriga kostnader	—	—	—	2 896	3 108	107,3

¹ Om hänsyn ej togs till korn och havre, skulle prisindexen bli 103,5 för sept. 1956 och 101,8 för sept. 1958. Med 1956 = 100 skulle indexen för 1958 alltså bli 98,4.

² Priset på växtskydds- och ogräsmedel har vid beräkningen av index ansetts vara oförändrat 1/10 1956—1/10 1958.

Kostnadsposter	Värde- volym i 1952/53 års prinsnivå (kr.) eller kvantite- ter (mt) per gård	Prisindex med 1952/53 = 100 eller pris per mt		Kostnad per gård, kr.		Index 1956 = 100
		sept. 1956	sept. 1958	sept. 1956	sept. 1958	
Arbetskostnader						
Brukaren	2 577	3,42	3,84	8 813	9 896	112,3
Övrigt manuellt arbete	1 235	3,42	3,84	4 224	4 742	112,3
Summa arbetskostnader	—	—	—	13 037	14 638	112,3
Summa kostnader exklusive räntor	—	—	—	26 067	28 256	108,4
Räntekostnader						
Alt. taxeringsvärde (59 658)....	—	4,42 %	4,77 %	2 637	2 846	107,9
Alt. marknadsvärde (73 077) ..	—	4,42 %	4,77 %	3 230	3 486	107,9
Summa kostnader exklusive bru- karens arbetsersättning						
Alt. taxeringsvärde	—	—	—	19 891	21 206	106,6
Alt. marknadsvärde	—	—	—	20 484	21 846	106,6
		Alt. taxe- rings- värde			Alt. mark- nads- värde	
Minskning av intäkterna						
1956—1958, kr.		1 551			1 551	
Ökning av kostnaderna						
1956—1958, kr.		1 315			1 362	
Summa intäktsminskning och kostnadsökning		2 866			2 913	

**Tabell 2. Prisutvecklingen för jordbruksprodukter september 1956—september 1958
sammansvägd enligt vikter i centrerad totalkalkyl per den 1 september 1956¹**

	Kvantiteter, milj. kg enligt centrerad totalkalkyl 1. 9. 1956	Priser, öre/kg		Värde, milj. kr.		Index (sept. 1956 = 100)
		Sept. 1956	Sept. 1958	Sept. 1956	Sept. 1958	
Höstvete	375	41,89	39,29	157,1	147,3	93,8
Vårvete	403	43,85	41,25	176,7	166,2	94,1
Råg	178	37,54	34,94	66,8	62,2	93,1
Summa brödsäd				400,6	375,7	93,8
Korn	122	32,34	32,92	39,5	40,2	101,8
Havre	57	30,08	31,14	17,1	17,7	103,5
Kokärter	17,9	62,50	58,88	11,2	10,5	94,2
Matpotatis	750	17,16	22,24	128,7	166,8	129,6
Fabrikspotatis	290	10,35	10,81	30,0	31,3	104,3
Socketbetor	1 925	8,45	7,99	162,7	153,8	94,5
Höstraps	112,1	73	62	81,8	69,5	84,9
Höstrybs	21,8	72	61	15,7	13,3	84,7
Värraps	12,0	70	59	8,4	7,1	84,3
Summa vegetabilier				895,7	885,9	98,9
Mejerimjolk	3 587	40,24	36,56	1 443,4	1 311,4	90,9
Konsumtionsmjolk utanför mejeri	*88	55,24	65,42	48,6	57,6	118,5
Konsumtionsmjolk till hem- maförbrukning	*335	53,70	63,88	179,9	214,0	119,0
Lantsmörmjolk	*17	24,60	16,60	4,2	2,8	66,7
Summa mjolk och mejeri- produkter				1 676,1	1 585,8	94,6
Ägg	*75,2	303	286	227,9	215,1	94,4
Slakthöns	*8,2	258	220	21,2	18,0	84,9
Storboskap	90,3	433	430	391,0	388,3	99,3
Större kalv	21,1	579	565	122,2	119,2	97,6
Mindre kalv	11,3	455	465	51,4	52,5	102,2
Häst	10,5	327	332	34,3	34,9	101,5
Får	2,0	418	455	8,4	9,1	108,9
Summa kött				607,3	604,0	99,5
Svin	*186,4	423	357	788,5	665,4	84,4
Summa kött och fläsk				1 395,8	1 269,4	90,9
Summa animalier				3 321,0	3 088,3	93,0
Totalt				4 216,7	3 974,2	94,2

¹ Vid båda tidpunkterna har producentpriser beräknats i 1956/57 års kvaliteter (mejerimjolk dock efter 3,8 % fetthalt, exklusive skummjölksvärde).

² Justerad i september 1958 med ledning av en särskild undersökning om mjölken utanför mejeri år 1955. Undersökningen verkställdes i samband med arealinventeringen 1956.

³ Beräknad med ledning av arbetstabell utdelad till kalkylsakkunniga våren 1958.

⁴ Reviderad i september 1958 enligt en undersökning om hemslakten av svin. Undersökningen avsåg 1956 och verkställdes 1957.

Tabell 2 (forts.). Prisutvecklingen september 1956—september 1958 för vissa kostnadsposter ingående i totalkalkylen

	Vikter enligt centrerad total- kalkyl per den 1. 9. 1956 milj. kr. (1)	Prisutveckling enligt tabell 1 % (2)	Värden, sept. 1958 milj. kr. (1) × (2)/100 (3)
(1) <i>Arbetskostnader</i> , 4 %	2 657,5	112,3	2 984,4
(2) <i>Kapitalkostnader</i>			
Grundförbättringar	29,7	104,5	31,0
Ekonomibyggnader	211,6	103,7	219,4
Maskiner och redskap ¹ avskrivning ..	1239,3	110,1	263,5
underhåll	1171,3	112,1	192,0
summa	1410,6	110,9	455,5
Elektricitet	172,4	120,6	87,3
Räntekostnader	475,2	107,9	512,7
Summa kapitalkostnader	1 199,5	108,9	1 305,9
(1)+(2) Summa arbets- och kapitalkostnader	3 857,0	111,2	4 290,3

¹ Medeltal 1955/56 och 1956/57 enligt uppgifter i jordbrukets totalkalkyl 1950/51—1956/57 (3 april 1958).

Tabell 2 (forts.). Prisutvecklingen september 1956—september 1958 för vissa kostnadsposter ingående i totalkalkylen

	Vikter enligt centrerad totalkalkyl per den 1. 9. 1956, milj. kr. (1)	Prisutveckling enligt tabell 1 ^a % (2)	Värden, sept. 1958 milj. kr. (1) × (2)/100 = (3)
Driv- och smörjmedel	120,0	108,2	129,8
Handelsgödselmedel			
Kvävehaltiga	*126,0	100,2	126,3
Kalihaltiga	*33,4	104,8	35,0
Fosfathaltiga	*94,4	88,6	83,6
Summa	253,8	96,5	244,9
Kalk	8,4	104,1	8,7
Köpfodermedel ³	240,0	98,7	236,9
Torvströ	*8,6	100,0	8,6
Diverse för husdjuren ⁴	36,7	105,5	38,7
Diverse för vaxtodlingen ⁵	32,2	100,8	32,5
Frakter	105,4	106,0	111,7
Maskinlegor	10,3	108,0	11,1
Torkningskostnader för brödsäd	6,3	100,0	6,3
(3) Summa förnödenheter, frakter m. m.	821,7	100,9	829,2
(2) Kapitalkostnader	1 199,5	108,9	1 305,9
(1) Arbetskostnader	2 657,5	112,3	2 984,4
I Summa	4 678,7	109,4	5 119,5
II Summa vid oförändrad arbetskostnad, (1) = 100	4 678,7	102,4	4 792,6

¹ Avdrag har gjorts för restitution.² Enligt normkalkylen för 1955/56.³ Exklusive blandat mineralfoder, vilket ingår under »diverse för husdjuren».⁴ Hästskor, hästkosöm, silfilter, rengöringsmedel, seminkostnader, mjölkkontroll, blandat mineralfoder enl. 1955/56 års normkalkyl.⁵ Skördegarn, hösalt, foderkonserveringsmedel, växtskydds- och ogräsmedel enligt 1955/56 års normkalkyl.⁶ Uppgifterna för handelsgödselmedel, köpfodermedel och torkningskostnader för brödsäd har ej hämtats från tabell 1.

Tabell 3. Prisutvecklingen på jordbruksprodukter september 1956—september 1958 beräknad med ledning av vikter och priser i producentprisindex

	Kvantiteter, milj. kg använda i producentprisindex (totalprod.) (1954/55 års volymer)	Priser, öre/kg		Värde, milj. kr.		Index (Sept. 1956 = 100)
		Sept. 1956	Sept. 1958	Sept. 1956	Sept. 1958	
Vete	824	40,65	38,05	334,96	313,53	93,6
Råg	226	37,15	34,55	83,96	78,08	93,0
Summa brödsäd				418,92	391,61	93,5
Matpotatis	665	27,35	35,45	181,88	235,74	129,6
Fabrikspotatis	228	11,00	11,50	25,08	26,22	104,5
Sockerbetor	1 848	8,29	7,78	153,20	143,77	93,8
Oljeväxter	173	75	64	129,75	110,72	85,3
Summa vegetabilier				908,83	908,06	99,9
Konsumtionsmjölk, 3,0 %	919,0	50,6	55,5	465,01	510,04	109,7
» , 3,5 %	57,2	56,6	61,8	32,38	35,35	109,2
Grädde, tjock	19,8	575	585	113,85	115,83	101,7
» , tunn	24,3	245	245	59,54	59,54	100,0
Ost, Svecia	35,8	460	477	164,68	170,77	103,7
» , Herrgårds	15,4	480	507	73,92	78,08	105,6
Smör	86,7	635	485	550,54	420,50	76,4
Tormmjölk, fet	4,5	390	390	17,55	17,55	100,0
» , mager	6,4	245	245	15,68	15,68	100,0
Mjölkrästtillägg	—	—	—	124,20	124,20	100,0
Summa mejeriprodukter				1 617,35	1 547,54	95,7
Konsumtionsmjölk utanför mejeri	106	54,7	64,6	57,98	68,48	118,1
Hemmaförbrukad konsumtionsmjölk	399	54,7	64,6	218,25	257,75	118,1
Summa mjölk och mejeriprodukter				1 893,58	1 873,77	99,0
Ägg	73,5	376	361	276,36	265,34	96,0
Nötkött	96,7	404	407	390,67	393,57	100,7
Kalvkött	35,7	504	519	179,93	185,28	103,0
Hästkött	11,3	331	339	37,40	38,31	102,4
Färkkött	1,9	426	486	8,09	9,23	114,1
Summa kött				616,09	626,39	101,7
Fläsk	191,9	442	405	848,20	777,20	91,6
Summa kött och fläsk				1 464,29	1 403,59	95,9
Summa animalier				3 634,23	3 542,70	97,5
Totalt				4 543,06	4 450,76	98,0
Nominell producentprisindex (ursprunglig mittprisnivå = 100)				102,2	100,1	98,0
Nominell producentprisindex korrigerad för beräkning i samband med 6-procentregeln				102,2	99,8	97,7

Tabell 4. Exportförlusterna i jordbruket.

Totalkostnad i milj. kr.

	1955/56	Centrerade till 1 sept. 1956	1956/57	1957/58 (prel.)	1958/59 (prognos)
Brödsäd	6,0	—	37,5	22,1	—
Vete	5,7	—	32,0	19,5	—
Råg	0	—	5,2	2,3	—
Diverse produkter	0,3	—	0,3	0,3	—
Fodersäd	—	—	—	0,8	0,8
Korn	—	—	—	0,5	0,8
Havre	—	—	—	0,3	—
Oljeväxter	10,8	—	—	34,2	13,2
Summa vegetabilier	16,8	—	37,5	57,1	14,0
Kött och fläsk	20,2	21,3	26,4	62,6	58,0
Kött	13,0	7,1	0	—	—
Fläsk	1,4	8,6	22,5	54,4	50,0
Fett	5,8	5,6	3,9	8,2	8,0
Ägg	5,2	5,3	5,0	6,3	8,0
Smör	15,9	25,3	34,8	192,0	119,0
Andra mejeriprodukter	4,7	5,9	5,2	5,7	6,5
Summa animalier	46,0	57,8	71,4	166,6	91,5
Totalt	62,8	—	108,9	223,7	105,5
Införelavgifter inflytande vid import av fodermedel	—	7,3	4,5	24,0	37,6

¹ Vid beräkningen har man från 5 maj 1958 utgått från ett svenskt pris motsvarande riksnotereringen på smör + 50 öre/kg i statlig subvention.

Tabell 4. (forts.). Exportförlusterna i jordbruket

Exporterade kvantiteter i milj. kg och genomsnittlig förlust i kr./dt

	1955/56		Centrerade till 1 sept. 1956		1956/57		1957/58 (prel.)		1958/59 (prognos)	
	milj. kg	kr./dt	milj. kg	kr./dt	milj. kg	kr./dt	milj. kg	kr./dt	milj. kg	kr./dt
Brödsäd										
Vete	64,3	8,9			273,0	11,7	130,0	15,0	—	—
Råg	0	0			48,0	10,8	15,0	15,0	—	—
Fodersäd										
Korn	—	—			—	—	17,8	3	15,0	5
Havre	—	—			—	—	8,2	4	—	—
Oljeväxter	60,0	18			—	—	90,0	38	40,0	33
Kött och fläsk										
Kött	9,8	133	6,1	116	0	0	—	—	—	—
Fläsk	1,3	109	4,8	179	12,7	177	32,3	168	28,5	175
Fett	3,9	147	3,9	143	3,7	105	7,3	112	6,5	123
Ägg	9,1	57	7,3	72	6,4	78	8,3	76	8,4	95
Smör	10,0	158	20,4	124	22,3	156	32,0	287	12,0	158

Tabell 5. Förändringar i jordbrukets ekonomiska läge enligt total kalkylberäkningar

	Sept. 1956 milj. kr.	Sept. 1958 milj. kr.	Ökning	
			milj. kr.	%
Arbetskostnader	2 657,5	2 657,5	—	—
Kapitalkostnader.....	1 199,5	1 305,9	106,4	8,9
Summa förnödenheter, frakter m. m.	821,7	829,2	7,5	0,9
Summa vid oförändrad arbetskostnad	4 678,7	4 792,6	113,9	2,4
Justering för ändrade exportförluster	—	3,4	3,4	0,1
Summa	4 678,7	4 796,0	117,3	2,5

Tabell 6. Förändringar i jordbrukets ekonomiska läge enligt typ kalkylberäkningar

	Sept. 1956 kr. per gård	Sept. 1958 kr. per gård	Ökning	
			kr.	%
Arbetskostnader	13 037	13 037	—	—
Avskrivning och underhåll	5 023	5 437	414	8,2
Räntekostnader, marknadsvärde.....	3 230	3 486	256	7,9
Varuförbrukning ¹	4 393	4 310	— 83	— 1,9
Övriga kostnader.....	2 896	3 108	212	7,3
Summa vid oförändrad arbetskostnad, marknadsvärde	28 579	29 378	799	2,8
Summa intäkter ¹	25 550	—	—	—
Kostnadsökning i % av summa intäkter.....	—	—	—	3,1
Justering för ändrade exportförluster	—	—	—	0,1
Summa	—	—	—	3,2

	milj. kr.	milj. kr.	milj. kr.	%
Intäktssumma enligt den centrerade totalkalkylen	4 233			
Intäktssumman uppräknad med kostnadsstegringen		4 420		
Differenspost.....			137	3,2

¹ Exklusive intern omsättning av korn och havre.

Bilaga A till PM**PM****angående utvecklingen av parti- resp. avräkningspriserna på mjölk
och mejeriprodukter**

Skillnaden i utvecklingen av de priser, som jordbrukarna erhåller (tabellerna 1 och 2), jämfört med de priser, som tillämpas i producentprisindex (tabell 3), uppgår för mejeriprodukter till 4,8 procentenheter. Enligt tabellerna 1 och 2 har index för mejeriprodukter sålunda sjunkit till 90,9 under september 1958 (september 1956 = 100), medan index enligt tabell 3 utgör 95,7. Förklaringen till den nu ifrågakvarande indexdifferensen för mejeriprodukter ligger i den ökning av avgiftsbelastningen, som skett. Under september 1956 uttogs nämligen nettoavgifter (utjämningsavgifter minus utjämningsbidrag och smörpristillägg) å mejeriprodukter motsvarande 0,05 öre/kg invägd mjölk. 2 år senare motsvarade nettoavgifterna (inklusive den nu tillkomna mjölkavgiften) 2,25 öre/kg mejerimjölk. Läggas den avgiftsökning, som skett, till de avräkningspriser, som ligger till grund för indexberäkningen i tabell 1 och 2, kommer indextalet för september 1958 för mejeriprodukter att ligga på 96,3 jämfört med 95,7 enligt producentprisindex (tabell 3). På totalindex medför detta beräkningssätt en stegring med 1,9 enheter.

Den ökade avgiftsbeläggningen torde främst vara en följd av starkt ökad export — innefattande en betydande lagerminskning — till kraftigt sjunkande priser under vinterhalvåret 1957/58, vilken ställde stora krav på SMR:s regleringskassa. Den anförda extraordinära exportförlusten medförde, att SMR:s regleringskassa var praktiskt taget helt förbrukad den 1 september 1958. Den senaste tidens utveckling med minskad export och stigande exportpriser har medfört en konsolidering av läget i SMR:s regleringskassa. Under regleringsåret 1958/59 torde, såvitt nu kan bedömas, kassan komma att dels kunna återuppbyggas till den »normala» behållningen av ca 30 miljoner kr., dels ånyo kunna medge utbetalandet av visst utjämningsbidrag — ca 1 öre/kg invägd mjölk eller ca 35 miljoner kr. — alternativt en sänkning av den allmänna mjölkavgiften.

Nu anförda förhållanden torde — sedda i stort — jämte vissa för det nu löpande kalenderåret speciella utgifter för fryshuslagring etc. förklara den ovan redovisade ökade avgiftsbeläggningen. Eller, med andra ord, nu gällande partipriser och avsättningsförhållanden möjliggör, sedan förlusterna från förra året avvecklats, ett något högre avräkningspris under det kommande året än det som beräknats för september 1958.

Bilaga B till PM

PM

angående utvecklingen av parti- resp. avräkningspriset på fläsk

Utgår man i jämförelsen mellan prisnivåerna under september månad 1956 resp. 1958 från den nominella storleken på partipriset, sådant det framräknas inom jordbruksnämnden för användning bl. a. i producentprisindex, och avräkningspriset, sådant det framräknas inom Sveriges slakteriförbund, erhåller man följande resultat.

Tabell 1

	1956	1958	Index (1956 = 100)
Partipris	442	405	91,6
Avräkningspris	423	353	83,5

Den ganska stora skillnad i prisutvecklingen, som index utvisar, kan i viss mån förklaras av en del förändringar av faktorer, som påverkar det ena eller andra prisslaget.

1. Medan avräkningspriserna hela tiden vägts med fasta vägningstal, förändras däremot partiprisernas vägningstal varje månad (löpande 12 månaders medeltal).

2. Avräkningspriserna redovisar det nettopris producenten får. Sålunda har avdragits 2 avgifter, som uttagits med olika storlek vid olika tillfällen, nämligen

a) slaktdjursavgiften

b) slakteriorganisationens interna regleringsavgift.

3. Under den nu aktuella perioden har värdet av utvunna biprodukter varierat ganska starkt.

Punkt 1 medför att, om partipriset för september 1958 räknas om med användande av samma vägningstal som för september 1956, årets pris blir 397 öre/kg i stället för 405.

Tabell 2

	1956	1958	Index (1956 = 100)
Partipris	442	397	89,8

I punkt 2 påpekas inverkan av slaktdjursavgifterna. Dessa verkar generellt så, att en ändring medför motsvarande ändring av kompensationsavgifterna, vilket i sin tur resulterar i en lika stor ändring av partipriset. I september 1956 motsvarade slaktdjursavgiften 7 öre/kg, medan den 2 år senare höjts till 21 öre/kg. För att dels avräkningspriser och partipriser, dels avräkningspriserna inbördes skall bli jämförbara, bör alltså avräkningspriserna höjas med dessa belopp.

Under b) i punkt 2 erinras om den interna regleringsavgift, som under vissa perioder uttagits inom slakteriorganisationen för att bestrida vissa

kostnader, främst i samband med lagring. Under september 1956 uttogs ingen sådan avgift, medan under större delen av september i år uttaxerades 1 öre per kg fläsk. Avräkningspriset för sistlidna september bör alltså höjas med motsvarande belopp för att det skall vara jämförbart med priset 2 år tidigare.

Tabell 3

	1956	1958	Index (1956 = 100)
Nominellt avräkningspris, netto	423	353	
Justering för slaktdjursavgift	+7	+21	
Justering för intern regleringsavgift	—	+ 1	
Summa	430	375	87,2

Punkt 3. Det ekonomiska utbytet av biprodukterna inverkar givetvis på slakteriernas betalningsförmåga. En schematisk beräkning visar, att biproduktvärdet för ett svin om ca 70 kg var drygt 1 öre högre per kg än samma värde 2 år tidigare. För att uppnå jämförbarhet bör alltså avräkningspriset för september 1958 reduceras med 1 öre.

Tabell 4

	1956	1958	Index (1956 = 100)
Avräkningspris	430	374	87,0
Enligt punkt 1: Partipris	442	397	89,8

Ytterligare en faktor kan ha inverkat, nämligen skillnaden i antalet ändringar i avräknings- resp. partipriserna. En avräkningsnotering gäller per vecka, medan ett partipris ofta gäller endast några dagar. I ett marknads-läge då fläskpriserna är på uppåtgående och ändringar i partipriset företages relativt ofta, visar erfarenheten, att avräkningspriserna har svårt att följa med i utvecklingen. Anpassningen till det nya partiprisläget kommer först senare. Om man gör en beräkning av partipriserna för hel månad genom att låta priset på måndagen gälla för hela veckan, blir partipriset för september 1956 oförändrat, medan det för sistlidna september blir 3 öre lägre. Under dessa förhållanden skulle index för partiprisutvecklingen bli

$$\frac{394 \times 100}{442} = 89,1.$$

Den kvarstående differensen om 2,1 enheter torde, då samtliga inverkan-de faktorer, bl. a. skillnaden i efterlikvidernas storlek, blivit kända, kunna få sin naturliga förklaring.

Anm. I tabell 1 och 2 till »PM angående prisförändringarnas inverkan på jordbrukets ekonomiska läge, m. m. 1/9 1956—1/9 1958» har icke använts det i denna promemoria begagnade definitiva avräkningspriset för september 1958, 353 öre per kg, utan i stället ett preliminärt beräknat pris om 357 öre per kg.